



WWW.DNLIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Д. Луки Вукомановићу, председ. прв.
суда

Handwritten notes and signatures in the top right corner.

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ВЛАСНИК

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОСТАПНИКА
У СРЕЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

МИЛАН СТ. МАРКОВИЋ
ПРАВОСТАПНИК

Handwritten signature or note in the middle right area.

БРОЈ 10.

У БЕОГРАДУ 16. МАЈА 1899. ГОДИНЕ

ГОДИНА VI.




БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА Д. ДИМИТРИЈЕВИЋА, ИВАЊ-БЕГОВА УЛИЦА БР. 1.
1899.

С А Д Р Ж А Ј

СТРАНА

Алекса С. Јовановић, судија Касац. Суда: Правда и управа у Србији од 1804. до 1839. године	433
М. М. Станојевић, судија крагујев. првост. суда: Римско муниципално уређење, од Ж. Калиндеро	439
Марко Трифковић, судија ваљевск. првост. суда: Служитељи и благодејање из т. 4. а. §. 471. грађ. суде. пост.	445
Пасквале дел Ђудиче: Енциклопедија Права (Наставак)	454
Свет. Јавић, судија Касацион. Суда: О јавној продаји	462
Из Суднице: XXI. Постојање дела браколومتва може се утврђивати и основима подозрења. <i>Саопштио Д. Солдашовић, судија шабач. првост. суда.</i> — XXII. Оспоравање истинитости менице од стране неписменог акцентанта, после извршности решења о стављеном обезбеђењу, нема важности ни основа за кривичну одговорност потписника и сведока на меници. <i>Саопштио Милан В. Пешировић, секретар негов. првост. суда</i>	467
Страно правосуђе: II. Право бранпачево	470
Књижевне вести	471
Читуља: Емилио Кастелар	477
Промене у судској струци	478
Весник	479
Позив на претплату и упис у чланство	480


Уредништво има на расположењу:

„Бранич“ за 1897. год. у 4^о IV. 128 стр., цена 4 дин. или круне;

„Бранич“ за 1898. год. у 8^о XIV. 960 стр., цена 12 дин. или круна.



У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ
ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Милан Ст. Марковић, ПРАВОЗАСТУПНИК

ИЗЛАЗИ:

1. и 16. сваког месеца

УРЕДНИШТВО:

Дубровачка улица бр. 18.

ПРАВДА И УПРАВА У СРБИЈИ

— од 1804. до 1839. године¹⁾ —



Приступ.

У 1790. и 1791. години, за време примирја између Аустрије и Турске, српски је народ био у непрестаној трзавици и страху за свој политички опстанак. Предвиђао је, да ће Аустрија „нашу земљу, с толиким трошком и крвопролитијем ослобођену и освојену, паки Турком возвратити, и мир с нашеју погибелију закључити.“

Молбом, која је упућена преко Сабора у Темишвару, и другом из Београда, Срби су тражили од аустријског двора помоћи „за спасеније избавленије и ослобођеније од љутаго змијинског јада, турецкога ига.“ Затим на крају 1790. године, лично је предана у Бечу у царске руке „инштанција“ за заштиту, да не би народ „заостао под проклетим агарјанским насиљем.“

Одговор је био кратак. Ако Србија остане под аустријском владавином, обећано је народу, да ће бити у свачем заштићен; поклониће му се коњи волови и новац; и не ће давати никаквих дајбина за неко време. Ако ли, сачувај Боже, буде Србија уступљена Турцима, ономе ко пребегне на ћесарску страну, даће се па уживање царска кућа, коњи, волови, и остало.

¹⁾ Одломак из веће државно-правне расправе.



Ова мало утешна реч аустријског двора, није ни у колико задовољила жеље и захтеве српског народа. То најбоље сведочи, следећа патриотска напомена народног депутата Стефана Јовановића, трношког архимандрита....

„обаче, браћо, боље би нам било у нашој земљи бистру воду пити, неже-ли овамо каву с млеком и шећером варити.“

Народ је неоступно настојавао, да му се признаду следећа права:

— *по начину, који важи за Кара-Влашку, да плаћа султану данак одсеком, колико се споразумно уговори;*

— *Турци и паше да се не мешају у народне послове, нишпи да му суде њихови муселими;*

— *да сам народ, општим договором, избере себи за управника једног од својих главних људи, који ће уговорени данак прикуљавати и слашпи султану;*

— *да се народу ујамчи у његовој земљи слобода, да може мирно радити и уживати.*

Ове тачке, као јемство политичком бићу Србије, ваља сматрати као пратект свима доцнијим погодбама са Турском, за владе Кара-Ђорђа и Књаза Милоша. Диктоване су побудама праве народне жеље, и тежње за унутарњом самосталношћу, под управом народног поглавара. Разликују се, у основу, од тадањих политичких пројеката митрополита Стратимировића и Саве Текелије, о европској заштити и страном принцу.

Молбом од 24. Августа 1790. године, народ је изјавио, да је принуђен на даљу очајничку обрану оружаној руком, ако му се уговором између Аустрије и Турске не ујамче тражена права. Моли, да се у том случају обустави повратак Турака у Србију, бар за два месеца, док се не прибере летина „поне-же у нас не памте људи толикога плода, колико ове године што је Бог даровао“; да се у случају опасности од Турака приме пребегле српске породице и сместе у пограничним пределима, међу својом једнокрвном браћом; и да се српски устаници тајним начином помажу из Аустрије, прахом и оловом, коју милост под царском заштитом већ уживаху Црногорци. Напоменуто је, ако народ буде лишен тражене милости, да ће бити принуђен ставити се под протекцију друге велесиле, *„а ову оштречену милости, не ћемо заборавити.“*

виши ни ми ни поштомци наши ош рода в род, њихова ради спасенија и будуице науке.“

Очекивани уговор закључен је у Свиштову, 4. Августа 1791. године. Др. Куниберт вели, да је тада била згодна прилика за Аустрију, да се заузме за Србију, и тим начином да стече право на протекцију, какву је доцније прибавила Русија уговорима букурешким и акерманским.

Али то Аустрија не учини. Ни молбе ни претње српског народа нису ништа помогле. Она се задовољи само уговореном амнестијом за усташе из Црне Горе, Босне, Влашке и Молдавије, који су јој у овом рату помагали. Још изради забрану, да Турска не дозволи јаничарима и башама борављење у београдском пашалуку, због опасности по мир и поредак у њеним покрајинама, од честих побуна у суседству.

О Србији, која је листом пристала уз Немце, као њен савезник, нема у уговору ни помена. Ову неблагодарност Аустрије према српском народу, сматрају државници као велику погрешку у њеној спољној политици, и правдају је само њеном слабошћу. То време и сама је била растрзана унутарњим раздором и несугласицама. Осем тога и Прајска је суревњиво мотрила на сваки њен утицај и ојачање ван граница.

У истом месецу обзнањено је у Београду, да је Србија уступљена Турцима до Дунава и Саве. Аустријске власти добију налог за предају градова и повратак војске. И големо и мало падне у очајање за живот и тековину.

Овај поступак Аустрије, народ је примио к срцу као праву издају заједничког уговора, и као неблагодарност за учињене услуге и поднесене жртве. У писму од 26. Августа 1791. овако јадикује родољубиви троншки архимандрит: „Камо обети и услуге наше аустријском двору; толика проливена крв и губитци имања и живота! То ли су награде бедној Србији, да нас сада Турци продају и секу као марву?! *Убио га Бог са кога је то! Може ли се по всем свете игде видити шаковоја неправда“?* А руком другог једног богомољца и народног мученика (Хаџи-Рувима), забележено је на једном старом осмогласнику „Немац издаде Србију Турком.“ Истоветним осећајем неправде, оставио је суседну земљу

ратник Србин, и вратио се на своје огњиште међу Турке. „Ићи ћу — рекао је Алекса Ненадовић свом генералу — од манастира до манастира, и казивати сваком калуђеру и попу, да запишу, да више никад, тко је Србин, Немцу не верује.“¹⁾

Напуштајући Србију, Аустријанци су наговарали народ да се сели. На томе је рађено и преко српског митрополита Грка Дионисија Поповића. Он је 17. Августа 1791. године, у саборној београдској цркви, нарочитом беседом преклињао народ, да бега преко Саве и Дунава; и прочитао је царски декрет, који гласи овако:

— Оне Србе који су ради прећи, прима монарх као отац своју децу, и даје им све милости и правце, које већ уживају тамо њихова браћа, по раније објављеним привилегијама;

— за четири године дана ослобођава их од свију царских дажбина;

— сиромашнима, у првом реду женама деци и сакатима, даваће се на дан по две крајцаре;

— ко се досели било у милитарска било у коморанска места, добиће земље, кућу, и све што му је год потребно за ужитак.

За прелазак биле су одређене скеле — Шабац, Београд и Смедерево.

Али српски народ не хтеде послушати. Остављен у неизвесности и очајању, ипак није мого да напусти своју милу постојбину, и зато је турски јарам претпоставио расељењу.

Порта постави за везира београдском пашалуку Ебу-Бећир-пашу, и пошаље га да прими Смедерево, Београд и Шабац. Кнезови српски поздраве га добродошлицом у Нишу. Он их прими одлично. Обећа, да ће му по султановој наредби бити једина брига, да рају задовољи уснокоји и обезбеди. Обећање је било искрено. Кнезови му се потуже на насиља Дели-Ахмета из Ћуприје, старешине јаничара, који је у аустријском рату постао паша од два туга, за заслуге у одбрани Ћуприје. Паша одмах нареди да се Ахмет убије. Затим дође у Београд. Обзнани се ферман о општој амнестији, и о томе да јаничари не смеју боравити у београдском па-

1) Мемоари проте М. Ненадовића, стр. 27.

шалуку. Они се разбегну куд који. Њихова имања заузме народ.

У Србији завлада мир и поредак. Паша постави по кнежинама старешине од одличнијих Срба, и снабде их бератима. Прибирање порезе, разрез коначких трошкова, постављање и мењање судских и управних органа (кадија и муселима), све је то вршено договорно са кнезовима. Спахије се врате да купе главницу и своје десетке, и благо су поступале с народом. На молбу кнезова буде нарочитим ферманом одређена стопа порезе, до 20 гроша с главе на главу. Под заштитом амнестије стане се враћати разбегли народ, и они, који су као војници у аустријским фрајкорима добили чинове или пензије. Поменути Алекса Ненадовић из Бранковине, бивши аустријски поручик, постане кнез у кнежини тамнавској, и важио је на том крају као најразборитији старешина.

После трогодишње мудре управе, умре Бећир-паша. За везира дође Шашит-паша. У исто доба Порта промени политику према Србији. Помири се са бунтовним видинским пашом Осман-Пазвант-Оглом. Да задовољи понос правоверних мусломана, изда ферман да се јаничари могу вратити у Србију. Понова настану насиља и нереди.

Наскоро, по жалби народа, султан збаци овог везира, и постави Хаџи-Мустафу Шиникогла, који је дотле био код везира „бина-емин“ (главни надзорник државних добара). Он нареди, да се из потаје убије Кара-Осман, јаничарски баша у Београду. Виђенији јаничари разбегну се; остали се одаду мирном занимању, понајвише занатима, очекујући своје време.

Мустафа-паша следовао је у свему примеру пок. Бећир-паше. Повери управу земље народним кнезовима. Турске власти биле су само овлашна контрола над њиховим радом. Паша се искрено договарао са кнезовима и очински саслушавао народне жеље. Дозволио му је да гради цркве и подиже школе. Овај периодички спокојног живота и благостања, народ је назвао „златним временом“, а Мустафа-пашу прозвао је „српском мајком.“

То стање трајало је свега пет година. Немири у суседном видинском пашалуку, којим је после Пазвант-Огла управљао Мула-паша, пређу и на пашалук београдски. Видински јаничари, помагани разбеглим бео-

градским јаничарима, нападну на Србију. Мустафа-паша пошаље против њих свога сина Дервиш-бега са одељењима турско-српске војске. Шумадинцима управљали су заповедници Станко Арамбаша и Кара-Ђорђе; а са Моравцима Петар кнез Ђупријски из Гложана, и Стеван Јаковљевић из Левча. Видински јаничари буду разбијени; али се сада побуне јаничари београђани, продру у сарај, удаве пашу, и узму управу у своје руке. Њихове четири поглавице Мула Јусуф, Аганлија, Кучук-Алија и Фочић Мехмед-ага, поделе управу, и стану самостално владати сваки својим крајем.

Маса растурених јаничара и других бескућника навали понова у Србију. Настану нова насиља. То је било у јесен 1801. године. Из једног старог писма од 28. Јуна 1799. године уверавамо се, да је устријска власт предвиђала овај преврат, и опомињала пашу да сузбија јаничарске изгреде.

Нови везир Ага-Хасан-паша само је носио то име. Дахије су чиниле шта су хтеле. Поставе по паланкама и нахијама своје кадије и муселиме; удвоструче порезу, и насилнички стану узимати за исхрану своје војске дрва, сено, јечам, месо и остало. Народ је морао о свом трошку да гради конаке за нахијске муселиме; да их издржава са момцима, којих је увек било по 20—30 људи; а поред тога и да их плаћа својим новцем. Дахије дозволе, да се почифличичи сав пашалук. За се задрже царска добра (мукаде), и у њима поставе за сабирање десетка субаше, са по неколико момака, који су отимали од народа; а то су чинили и чифликџије по чифлицима. Да одрже народ у зашту и покорности, пограде о његовом трошку ханове, по паланкама и у многим селима, и у њих понаместају 10—15 разузданих јаничара, које је такође издржавао народ. Муселими су често обилазили своје крајеве, и гостили се по неколико дана о трошку раје, по хановима и српским домовима, ситећи своје варварске пожуде. Коло је морало играти. Силовали су или турчили младе и девојке. На Руднику, Сали-ага „руднички бик“, завео је *право прве ноћи*. Кнезовима одузму власт из руку; од кадија отму право суђења. Турчија је могао да убије Србина без одговорности, а крвинуу је плаћало село, па и сама породица убијенога.

Ако се Србин тужи био је у опасности, да му се злотвор не освети убијством.

Стање је било очајно. Народ се стане одметати у хајдуке, који су светили насиља и неправде на зулумџарима, а заклањали поштене људе. Најпосле, саме спахије и остали мирољубиви Турци, незадовољни управом дахија, почну наговарати Србе, да се жале султану. Из Цариграда дође дахијама претећи ферман, да ће се против њих послати царска војска, ако не одустану од нечовечних поступака. Они се ни мало не поплаше, но се на против реше на крајње и најжешће мере. Науме да побију или протерају спахије, с којима нису били задовољни; кнезове и друге одличне Србе да исеку; од раје да покупе оружје, и тим је обезглаве и угњету. Почетак је учињен у ваљевској Колубари.

То је био непосредни узрок општем незадовољству у земљи, и клица отпору против насиља. Хајдуковање се преокрене у народни устанак, који плане у једно исто време на неколиким местима Србије. Појаве се 1804. године одушевљени српски ратници, под храбрим вождом Кара-Ђорђеџем, и својом десетогодишњом борбом оставе потомству светао спомен издржљивости и самопрегоревања, за идеју народног ослобођења и независности. Затим 1815. године, о другом народном устанку, настану нови знаменити догађаји, под мудрим руковођењем таковског јунака Великог Милоша Обреновића. Опису судске и управне организације оба ова периода, посвећени су податци наше расправе.

Алекса С. Јовановић.

РИМСКО МУНИЦИПАЛНО УРЕЂЕЊЕ

од
ЖАНА КАЛИНДЕРО

Превео: М. М. Станојевић
СУДИЈА КРАГУЈЕВАЧКОГ ПРВОСТЕПЕНОГ СУДА

Предговор

Неколике и врло лепе стране г. Гастона Боасије о муниципалијама, у његовом делу: „L' Opposition sous les Césars“; интересантна и научна књига г. М. Мадвига о конституцији и администрацији римске државе, и његова

дисертација: „*De jure et conditione Coloniarum Romanorum*“; перфектно дело г. Миспуле-а о римским политичким институцијама; магистрална студија г. Виктора Дириј о муниципалном режиму у римском царству, најзад достојна пажње брошура г. Едмонда Лабати о римским муниципијама и *Curatores Rei Publicae*; по том извесне успомене са нашег последњег пута у Помпеју, — нарочито су привукле нашу пажњу на римски муниципални режим, режим који је имао своју величину, но, као и само царство и своје дане опадања.

Потребно је да напоменемо у интересу предмета, који хоћемо да третирамо, да је идеја о држави, у данашњем смислу те речи, била непозната у Римљана. Ова идеја није никада остварена: ни под републиком ни под самим царством. Тек се, при крају царства, појављује мало јасније.

Заиста, у почетку, наилазимо на римској територији само једну општину: Рим. Међутим у колико се његова територија увећавала освојењем, стваране су нове, по угледу на ову: то су римске колоније. Но, свршило се, допуштањем да живе старе општине, које су створили народи потчињени силом оружја римском господарству. Ове су општине постале муниципије или префектуре.

Територијално се уређење у провинцијама не разликује ни мало од римске општине. Провинција је само скуп општина, којима је управљао римски магистрат.

У главном су римску територију сачињавале општине груписане око римске општине. Ово је, у осталом, била једина административна подела, која је примљена.

Додаћемо да је свака варош имала свој особени закон, своју особену религију. Имала је, шта више, своје особене светковине, па и календар. Тежине и мере такође су биле специјалне за сваку варош. Брак је био једва допуштен међу становницима двеју разних вароши, тек под свечаном погодбом (*jus connubii*.....). У осталом, највиднији је карактер историје Италије, пре римског освојења, дух изоловања сваке вароши.

Но, у каквом се положају налазио сам Рим према другим општинама?

Муниципални органи Рима, седишта управе, који је имао засебну организацију и администрацију, имали су сами власт над свима становницима римске територије,



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У док у другим општинама, муниципалне власти нису имале никакве власти изван граница вароши. Константин, који је основао Цариград, учинио је ову варош резиденцијом источних царева, и уређивао је, наизменце, по угледу на Рим, организацију, коју је довршио син му Констанц, који је створио *praefectus-a urbi*.

Класични су писци неми о муниципалном уређењу римских вароши. Правне су збирке, у овом погледу, врло непотпуне, у осталом оне говоре о трећем веку наше ере, а врло често баш и још скоријем времену.

За старију периоду, за наше главне изворе, имамо да захвалимо епиграфији. Не узимајући у рачун натписе, ми имамо у рукама праве *leges municipales*, закон *Julia municipalis* од Јулија Цезара (45. пре Хр.), познат под именом Ираклијева табла, закон *Rubria de Gallia Cisalpina* (49. г. пре Хр.) одломак Естски, нађен 1880. г. у Атесту, у Галији Транспадањској, по том знамените таблице Салпензе и Малаге, које је дао Доментијан муниципијама, које су се тако звале, од 82. до 84. г. ере хришћанске, и онај нађен у Осинама, који није ништа друго до муниципални закон, који је Цезар дао колонији *Julia Genitiva* (44. пре Хр.).

Потрудићемо се дакле, поглавито помоћу свих ових писаца и ових текстова, које смо побројали, да представимо тачну и кратку идеју, у колико је то могуће, о администрацији и римском муниципалном режиму, и бићемо срећни ако овај скромни рад може допринети да се да довољно исправна идеја о овоме предмету, ма да су у опште ови радови мало тачни. У осталом мало је питања тако расправљаних, као што су питања, која се односе на римске муниципалне институције, и ове у свима деловима царства.

Апелујемо дакле на опроштај читаоца: за тешкоће разне природе, које су за нас веће него за сваког другог, нека нас извине.

ГЛАВА I

Муниципална управа пре и под Републиком.¹⁾

Рим је имао своју нарочиту муниципалну организацију, свој сенат, своје комиције, своје викомагистре,

¹⁾ Willems, *Le Sénat de la République Romaine*, II. 687—702; Mispoulet, *Des institutions politiques des Romains t. II. p. 25—150*; Gaston Boissier, *L'Opposition sous les Césars*, p. 29^e—52; од истог писца, *Promenades Archéo-*

своје кураторе, своје едиле, свог praefectus-a urbi и т. д. Без сумње су муниципије у провинцијама репродуковале често ову организацију; видимо шта више, да се Римљани после сваког новог освојења труде, да измене административне институције анектованих вароши, да би олакшали своју политичку акцију и дали јој више дејства. Међутим не треба мислити, да је муниципија била у административном погледу, у истој зависности, као и у политичком погледу. Далеко од тога, свака је муниципија имала своје сопствене законе, своју вероисповед, и у административном поретку своју аутономију. Ма да је много полагао на то да осигура покорност потчињених народа, и брзо да казни, као буну, најмање устезање у поковавању, Рим је имао мудрости да учини сношљивим политички јарам, остављајући муниципијама¹⁾

logiques, Rome et Pompéi. p. 368—370. Victor Duruy, Du Régime municipal dans l'empire Romaine, Revue Historique t. I. Histoire des Romains. t. v. ch. 57. M. Klippfelt, Étude sur le régime municipal Gallo-Romain; Armand Hondoy, t. I. de la condition et de l'administration des villes chez les Romains; Madvig, L'Etat romain, sa Constitution et son Administration, t. 3. §. 2. и 3. Edvard Labouley, Les tables des Salpensa; Ch. Girand, Les tables de Salpensa et de Malaga. — Mommsen: Die Stadtrechte von Salpensa und Malaga. Rudorff, de majore et minore Latio; Ed. Beaudouin, Le majus et le minus Latium. (Nouv. rev. hist.); Otto Hirschfeld, Contrib. à l'histoire du Droit Latin, traduit par H. Thédénat; Guizot, Essais sur l'histoire de France, p. 1—44, Marquardt, Manuel d'Antiquités romaines t. IV. 64—69, 131—208; F. Robiou et D. De-launay, Les Institutions de l'ancienne Rome, II p. 223—237; A. Bouché-Leclercq, Manuel des Institutions Romaines, p. 171—208 и 424—423; Roth, De re municipali Romanorum; libri II. Stuttgart 1801; Grauer: De re municipali Romanorum, Kiliae. 1840. Migneret, Essai sur l'Administration municipale des Romains, Paris 1846. Béchaud, Le Droit municipal dans l'antiquité, Paris 1860.; L. Grévy, Des municipes en Droit Romain, Versailles. 1876. Mommsen, Commentaires sur les tables d'Ossuna, Journal des Savants. 1875—1876. Edmond Labatut, La municipalité romaine; од истог писца Histoire de la Préture; Louis Jousserandot, Edit Perpétuel; Rubino: Ueber die Ausdrücke municipium und municipes in den Zeiten der roem. Repub. p. 866. и S. H. Boussuge, Organisation judiciaire des villes chez les Romains. Paris 1876. Camille Juliau, Les transformations politiques de l'Italie sous les empereurs romains. Paris, 1894.

1) Ма да су нам стари писци оставили више дефиниција речи municipium, далеко смо од тога да се данас сложимо о значењу ове речи: доиста је варирао историјски смисао municipium-a, а и само његово етимолошко значење даје места разним тумачењима. Тако по Mommsen-у и Bouché-Leclercq-у, имао је следећа значења:

1. Стари италијански муниципијум, који је имао civitas sine suffragio.

2. Италијански муниципијум, састављен једнолико, од друштвеног рата из пуноправних грађана.

3. Нови провинцијални муниципијум, категорија, рђаво дефинисана обичним језиком; где фигуришу поред муниципијума, у правом смислу, или општине, која ужива право грађанства, све вароши, којима је Рим подарио муниципијално уређење, и подарио барем латинско право.

Најзад под Каракалом, који је дао право грађанства свима становницима царства, per municipium на послетку је значила у свима местима, сваку општину осим главне.

слободу и релативну независност у стварима, које се тичу нарочито породице и права својине. Самим тим, што је муниципија сама управљала својим пословима и постављала магистрате, који су управљали унутрашњом администрацијом, политичка радња Рима није јој изгледала толико непосредна, и по том толерантнија. Но, у колико се Рим чувао да уводи административну централизацију, која је због тешкоће у вршењу, у тако пространом царству, била постала скоро досадна и мрска, у толико су је примењивали његови проконзули и претори у провинцијама¹⁾, да би створили јединство и концентрисали сву снагу у својим рукама.

Пол Диакр²⁾ поделио је историју муниципија у три периода: први обухвата четири прва века Рима; други почиње од свршетка латинских ратова (45. год. Рима) и простире се до промугације *lex Julia municipalis* (664. г. Рима; 90. година пре Хр.), трећи обухвата све време трајања царске владе.

Први је период рађања римске снаге. Изгледа, да се Рим³⁾ бори много више за то да осигура своју соп-

1) Римљани су подразумевали под речју провинција (*provincia*) ограничену домену, у којој је један магистрат вршио права *imperium*-а искључењем својих колега. Ова домена може бити, каже Буше-Леклер, идеална и одговарати просто ономе што данас зовемо надлежност. Таква је надлежност градских претора и перегрина (*provincia urbana — peregrina*.)

Познате су нам провинције изван Италије, само од 227. пре Христа. Од тада ова реч има значење власти или притежања изван Италије. Дакле римска је провинција предео изван Италије, којим је управљао један делегат Рима. Оно што нарочито карактерише њену потчињеност Италији јесте то, што је њена територија сматрана као својина римског народа, (*praedium populi romani*), која је сносила порезу на непокретну имовину, било у ватури (*vectigal*), било у новцу, (*stipendium*).

2) в. Municipium.

3) Пошто у овој студији често говоримо о Риму, проговоримо неколико речи о легенди о његовом оснивању и становништву он је основан, као што то стари практикују, а priori, у један мах, сав, једнога дана. Ово је оснивање имало религиозан карактер. Богови, то јест аугури, вођени тичијим летом одредили су место за зидање Рима. На дан оснивања, Ромуло отпочиње приношењем жртве. Његови другови, који су га окружавали, запалили су ватру од дубња и скачу кроз ватру, држећи да ће се очистити од сваке физичне и моралне нечистоте: ватра све чисти. По том је Ромуло ископао округло шанац, у који је бацао једну грудву земље, коју је донео из вароши Албе; стари не могући оставити своју варош, у којој су почивали гробови њихових предака, тако су се ослобођавали овог греха и уништавали га. Ромуло је на овом истом месту направио олтар и ту наложио ватру. То је било огњиште вароши. По том повуче једну бразду, која је означавала крај — ограду. Нико није имао право да је прекорачи: Рем, који се то усудио, платио је главом ову дрскост. Рим је био састављен из Тројанаца, Латина, Грка, Сабинаца. Све су се ове расе укрштале и мешале. Први је његов краљ био Латин. Други је био Сабинанин. Пети Грк, шести Етрурац.



ствену егзистенцију и утврди своје институције, него за увећањем далеких освојењима; у толико је немилосрднији у репресалијама, у колико се чешће налази у опасности. Његову строгост, и само свирепство, према побеђенима, изгледа да му налажу потребе јавног спаса. Вероватно је, доиста, да је Рим, у место да буде штедљив у давању права грађанства, и да неизгладимо маркира све што је било римско, људе и ствари, — на против позивао покорене народе да уживају право грађанства и суделују у његовој сопственој сили, његовим институцијама, и са овима су се стара римска врлина, ускоро распадала; на то је била ограничена његова судбина, и нису биле испуњене његове намере. Исто тако су се Римљани задовољавали, у овој периоди, тиме, да наметну својим суседима уговоре, које су под именом *amicitia*, *hospitium*, *foedus*, скривали врло стварну потчињеност.¹⁾ И сенат је често обдаривао освојене вароши правом грађанства, са или без права *suffragium*-а,²⁾ но, у томе поступа према потреби: показује великодушност тамо, где силом не може да одржи његову власт; кад-што чини такве концесије после сјајне победе, тако да се побеђени, који се нада свима строгостима, налази очаран великодушношћу победиоца; приморава на слогу непријатељска племена, чија би неслога била опасна; завађа на против оне, који би везани вековним пријатељством, били опасни по републику, ако би се удружили. Сила и лукавство за Рим су сигурније и верније оружје, него ли храброст његових легиона. У овој епоси Рим нарочито шири далеко његове колоније, које су у исто време и предстраже, које чувају његова освојења.

Језик, коме је била латинска основа, примио је доста грчких примеса, па и етруских.

Становништво дакле Рима, пошто је било мешавина из више раса, његову веру и национално огњиште, састављале су више верисповеди и више постојбина. Рим је била скоро једина варош, коју његова муниципална религија није изоловала од свих других. Он је имао додира са целом Италијом и целом Грчком. Његово гостопримно огњиште служило је свима народима.

1) Pomponius. Dig. I. 5. §. 1. de capt. et post. XLIX. 15. Festus, *Vemuniciceps*.

2) За вароши sine suffragio, — видети специјално: H. Rudert: *De jure municip. Romanorum belli Latini temporibus Campanis dato* (Leipzig, Studien II. 1879. p. 73—715). Beloch, *Campanien*, Leipzig 1879. Zöller, *Das Senatus consultum über Capua im Jahr 211. und dessen Ausführung*, Mühlhausen, 1875; *De civitate sine suffragio et municipio romanorum*. Heidelberg. 1866.



Разликовале су се више врста вароши, по више или мање већим правима, која су им подарена; једне су биле слободне, а друге потчињене или *dediticiae*. Међу слободним варошима разликовале су се још оне, које су биле *foederatae* од оних, које се биле *sine foedere*.

Слободна варош имала је своју особену јурисдикцију и своје магистрате, од којих су зависили и сами римски грађани, који су становали на њеној територији. Ове су привилегије произлазиле кад-што из уговора; но најчешће их је давао сенатус консултус. У сваком случају слободне су вароши зависиле само од сената, и гувернер провинције није могао, ако није био на то овлашћен од стране сенатус консулта, да се меша у ствари, које су се тикале унутрашње администрације. Цицерон¹⁾ спомиње једну сицилијанску варош *immunis ac libera*, која се обратила римском сенату, у 95. год. пре Хр. тражећи од њега законе. Сенат стави у дужност тројици делегата да их саставе.

Као што је сенат имао право да какву потчињену варош — *dediticiae* — изједначи са слободним варошима, тако је имао право да слободну варош стави у положај *dediticiae*. По некад се задовољавао да бунтовним варошима натовари ванредне намете.

(Наставиће се)

СЛУЖИТЕЉИ И БЛАГОДЕЈАЊЕ ИЗ ТАЧ. 4. а) §. 471. ГРАЂ. СУД. ПОСТ.

(Поводом одлуке опште седнице Касац. Суда)

Прво да изнесемо спорни случај са разлозима судећег и примедбама Касационога Суда, па ћемо онда казати и наше мишљење са разлозима, на којима исто заснивамо.

Радивој Н. тужбом својом од 24. VIII. 94. преставио је ваљев. првост. суду, да је од свога брата Арсена Н., жандарма из Београда, купио један део кућњег плаца и њиву још 1891. а за цену од 312 динара. Даље је навео, да је на исту земљу добио условно убаштинење у 1891. Тражио је да суд туженога осуди, да му на купљену земљу изда тапију, пошто му је куповну цену исплатио.

¹⁾ Verr. II. 2. 49. §. 122. 3. 6. §. 13.

Тужени Арсен Н. у своме одговору признао је уговор куповине и продаје, али не пристаје да изда тапију, јер нема довољно земље, пошто му жандармска служба није стално занимање, но земљеделство.

На рочиштима тужилац је остао при своме тражењу, а тужени при одговору, с тим да се новац, који је примио од тужиоца на име куповне цене, пребије и урачуна на име кирије на исту земљу, коју тужилац држи и зирати *већ осам година*.

Првостепени је суд нашао: да је уговор куповине и продаје спорне земље доказан, као и да је тужилац исплатио куповну цену, сем 60 динара. Односно навода туженога, да је он земљеделац, и да сем продате земље нема довољно земље за уживање према §. 471. грађ. суд. пост., те да према томе не може издати тужиоцу тапију, суд је нашао: да је исти навод без вредности, зато што се из поднесених квита и суду упућених акта (од стране туженога) види: да је тужени у време продаје био жандарм у Београду и од тога доба био служитељ у св. савском Дому, а сада служитељ у Касац. Суду — према чему нити је био земљеделац у време продаје, нити је то сад, те да би се могао користити благодејањем из §. 471. које је законодавац установио само за земљеделце или оне којима је земљеделство главно занимање.

Зато је суд био пресудио: да тужилац плати туженоме 60 дин. као остатак неплаћене куповне цене и по томе да тужени изда тужиоцу тапију и т. д.

По жалби туженога, П. одел. Касац. Суда својим примедбама од 23. XI. 98. Бр. 9360 поништи пресуду првост. суда, са ових разлога: Погрешни су разлози првост. суда да тужени продавац Арсен у време продаје — као жандарм — а сада служитељ Касац. Суда није земљоделац, јер дух законског прописа §. 471. грађ. пост. је тај: да се под земљеделцем сматра и сваки онај који не живи у селу већ у вароши и који ради какав занат, али му исти не доноси такав приход, да себе и породицу издржавати може, но поред тога обрађује и земљу — према чему се и тужени Арсен — као служитељ — (пређе жандарм) има сматрати за земљеделца. Ово у толико пре што се из акта види, да има непокретног имања, које му доноси приход и што му данашња служба није стално и главно занимање — но привремена.

Према томе тужени Арсен није ни могао — као такав — отуђивати (продавати) имање, кад по поднетим уверењима у акту Бр. 26864 и Бр. 6704 нема довољно земље — по захтеву §. 471. грађ. пост.

Првост. ваљев. суд 28. XI. 98. Бр. 28333 дао је ове противразлоге: „Правилном Министра Правде од 4. П. 74. № 354 у т. 1. објашњено је: ко се разуме под земљоделцем и суд сматра да нема разлога противно томе објашњењу тумачити закон и изналасити, да је дух његов тај, да се за земљоделца има сматрати и лице које земљу никако и не ради.

„Тужени је као што се из акта спора види био жандарм још 1891. и од то доба редовно у државној служби; живи у Београду а имање му је у ваљевској Посавини; природно је дакле да земљу не ради, а према томе умесно незаштитавати му ренту од непокр. имања, коју би он хтео да ужива на штету другог и противно закљученом уговору. Што му служба није стална већ привремена, то није разлог, да се тужени може користити благодејањем, које је само земљоделцу дато, кад је он и у време закључења уговора а и данас у служби, а имање нити је радио у то време, нити га ради данас “

Општа седница Касац. Суда 8. I. 99. Бр. 10464 нашла је: да су примедбе II. одељења на закону основане и да не стоје противразлози ваљев. првост. суда, па је зато одржала у сили и важности примедбе одељења.

Износећи предњу одлуку опште седнице Касац. Суда, слободни смо изјавити: да се са њом не слажемо. Мислимо, да се ни граматичким ни логичким тумачењем не може извести, да је смисао, или као што Касац. Суд вели: дух законског наређења у тач. 4. а) §. 471. грађ. пост., да и служитељи, који имају непокретног имања, са кога приход добивају, имају исто благодејање, које и земљоделци.

Но пре него што би покушали да дамо разлога за наше мишљење, да напоменемо како у самим примедбама Касац. Суда има неке мале контрадикције и како је извођење у истима мало нетачно. Тако, Касац. Суд вели: дух законског прописа је, да се за земљоделца сматра и онај, који ради *какав занат*, који му не доноси такав

приход, да себе и породицу издржава, но поред тога обрађује и земљу. По нашем мишљењу логична је консеквенца оваквог тумачења: да благодејање наглавице из поменутог законског прописа имају сем земљеделца *још* и незнатне занатлије, који обрађују земљу — а да то благодејање нема *нико* више.

Међутим Касац. Суд изводи друкчији закључак т.ј. да и *послужисељи*, који не обрађују земљу, имају благодејање, које и земљеделци.

Тако исто чини нам се, да је нетачно тврђење Касационог Суда: да туженом служитељска служба није стално и главно занимање — и да *зашто* он има благодејање наглавице. Утврђено је, да се тужени више од 8 година налази ван свога имања као жандарм и послужитељ, утврђено је и то, да тужени не обрађује земљу но вуче ренту са имања, које не износи више од 40 ари (по уверењу општ. суда у акту бр. 6704, које Касац. Суд у својим примедбама наводи) и према свему томе јасно је, да туженом земљорад није *ни стално ни главно* занимање, као што закон тражи. И кад то стоји, онда је за расправу покренутог питања сасвим прелевантно: да ли је туженом служитељска служба стално и главно занимање или не.

У осталом да би наше разлагање било јасније, да наведемо сам текст дотичног законског наређења. Тако тач. 4. а) §. 471. грађ. суд. пост. гласи: „За извршење пресуде не могу се узети у попис: *земљеделцу* један плуг, једна кола и т. д. Поред тога на сваку пореску главу, била она од данка ослобођена или не, ако јој је *само главно* занимање *земљорад*, живела она у селу или вароши пет дана земље..... Имање овде побројано не може ни сам *земљеделац* продати или ма којим начином отуђити“.....

Из овог се прописа види, да законодавац горње благодејање даје само оном лицу, које се *занима земљорадом*, и то под условом да му је земљорад **главно** занимање.

Да ли се државни служитељи могу уопште занимати земљорадом и да ли њима може бити земљорад главно занимање? С погледом на природу служитељског посла, као и на обим њихових дужности, ми мислимо, да се на постављено питање мора негативно одговорити.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Према томе на њих се не може ни односити горње законско благодејање.

Из израза : „главно занимање земљорад“ види се још и то, да је законодавац имао намеру, да горње благодејање да само онима, који земљу *раде* а не и онима који добивају ренту са земље. Мислимо да је излишно доказивати, да су приход од земљорадничког рада и рента од земље, два различна појма, два засебна економска чиниоца и да је та разлика била јасна и нашем законодавцу, због чега је баш и изабрао горњи израз.

Да се горње благодејање односи *само* на оне, који раде земљу види се из III. одељ. т. 4. а) истог §-а, где се вели : да земљеделац може задужити три дана од наглавице : ако би се налазио у нужди због каквог елементарног случаја, као што су : поплава, пожар или неродица или ако би му стока угинула или би му потребовало новаца, да семе за усев купи и т. п.

Да би смо наше мишљење поткрепили и с друге стране, ми ћемо у кратко изнети историски развитак поменутог законског наређења; и тако користећи се и историским елементом логичног тумачења, који стоји у тесној унутарњој вези са поставком и израдом закона, још ћемо боље доказати основаност нашег мишљења.

Поменуто законско наређење не јавља се први пут у грађ. суд. пост. од 1865. Оно је ранијег датума и од самог поступка. Првобитна основа овом наређењу налази се у указу Кнеза Милоша, који је издат у Пожаревцу 29. Маја 1836. № 2118 и који наређује : да у варошима на кућу, у којој ко с фамилијом живи, а у *селима* на *кућу*, *баштину*, два вола и краву нико се задужити не може, нити ће се интабулација на речена добра учињена и пред каквим судом за правилну признати. Овај указ нису имали у виду редактори првог законика о грађ. судс. пост. од 1853. год. но он је био у кратко изведен у тач. 3. чл. 262. другог законика од 1860. која је овако гласила : „.....најнужнији мајсторски алат, а *шежаку* један плуг, једна кола, два вола или теглећа коња, мотика, секира, будак и рана како за њега и фамилију тако и за стоку, колико му је ране нужно за 15 дана.“ Ова је тачка била пренесена и у садањи законик о грађ. суд. пост. (од 1865.) као тачка 4. §. 471.

но с овим додатком: „осим тога ни два дана земље средње каквоће, била она чиста, под гором или воћем и плод њен, а ако земље нема онда ни кућа с нужним плацем.“ И ето тај текст замењен је садањим.¹⁾

Дакле, указ Милоша Великог наређује, да се онима који живе у селима, не може продати између осталог кућа и баштина, поступак од 1860. обезбеђује тежаку између осталог и два дана земље, а садањи пропис обезбеђује земљеделцу шест дана орања, што све јасно показује да је законодавац кроз сва времена непрестано имао једну исту тежњу и намеру, да благодејање наглавице да само онима, који земљу раде.

Ово ће се све још боље видети кад изнесемо да је посланик г. Д. Ђ. Јовановић, по чијем је предлогу и ушла у §. 471. грађ. пост. садања тач. 4. а) предложио Нар. Скупштини у 1871.: да се земљеделцу не може продати шест дана орања земље и т. д; да је одбор коме је овај предлог био дат на оцену дао мишљење, да се преко њега пређе на дневни ред, јер је закон довољно осигурао земљеделца са два плуга земље; да је исти предлагач при објашњењу овога предлога рекао: да њиме иде на то да се обезбеде „.....људи са села који живе од земљеделства, а не други“, да су у корист овако изнетог предлога говорили г. г. Љ. Каљевић и А. Лукић и да је исти скупштина усвојила, пошто се нико није јавио да говори противу истог.²⁾

А кад је влада усвајајући исти предлог поднела га са своје стране Нар. Скупштини у 1873., тада се развила јака и жива дебата, у којој је узео учешћа доста велики број посланика, који су се у својим говорима изјаснили, да се поменуто наређење односи на „сељака“, „тежака“, „селски свет“, „тежачки народ“, „оне који земљу раде“, „који се земљорадом баве.“ И на питање посланика М. Спасића, да ли ће се ово благодејање односити и на *посирадале пашуције, који живе од земљорада*, одговорено му је: општ. суд видеће да је таква човек земљеделац како носи моштуру на раме и живи од пољске радње.³⁾ Дакле ко хоће да се користи горњим

1) Анд. Борђевић, Теорија грађ. суд. пост. стр. 504.

2) Протоколи Нар. Скупштине у Крагујевцу 1871. стр. 447. 448. 449 и 450.

3) Протоколи Нар. Скупштине за 1873. стр. 507—519.

благодејањем, мора да носи мотиву а не судска акта, да ради земљу а не да вуче ренту.

Министар Правде својим правилом од 4. Фебр. 1874. № 354. (Зб. XXVI. стр. 14, а у грађ. пост. у §. 471.) за извршење горњег закона, објашњујући исти закон, наглашава, да ово благодејање имају само они, којима је земљеделство била *главна радња*. Он истина подводи под земљеделце и лончаре, ужаре, крпаче разних заната, рабације, али само оне, „којима би ипак земљеделство била главна радња, којом себе и породицу издржавају.“ Ма да је министар својим правилом *проширио* смисао горњег законског наређења, ипак га није проширио и на државне служитеље.

„Живети од земљеделства, вели се даље у правилу, неподсловљава да сваки мора имати плуг и волове. Ово се може и под најам или послугу узети — те да се земља ради.“ Дакле не треба да има ни плуга ни волова, али мора *земљу да ради*.

Мислимо да смо нашим досадањим разлагањем успели доказати, да је мишљење Касац. Суда неосновано и да нема ослонаца ни у садањем нити пак у ранијим законским наређењима.

Међутим напомињемо, да се законодавац у овом истом §-у, само на другом месту, изречно изјаснио: да државне служитеље сматра сасвим другче — а не као земљеделце. То је учинио у т. 7. §. 471. грађ. пост. која гласи: „За извршење пресуде не могу се узети у попис: више од четвртине плате и пензије чиновника и *правителствених служитеља*, свештеника, калуђера и општ. учитеља.“ Овај пропис доведен у везу са тач. 4. а) казује, да *служитељи нису земљеделци и да немају благодејање наглавице*. Законодавац се побринуо и за служитеље, али другче не за земљеделце, наравно према природи њиховог занимања и начину њиховог живота.

Нема сумње да је изван дискусије, да ни чиновници, ни пензионери, ни свештеници, ни калуђери, ни учитељи, немају законско благодејање из т. 4. а) §. 471. грађ. пост. Не знамо зашто би се држ. служитељи издвајали, па да се њима да и благодејање из т. 4. а) и т. 7. §. 471. грађ. пост. Касац. Суд није изнео за то разлог, изузимајући што је напоменуо, да је то привремено а не стално занимање. Међутим, ова карактери-

стика послужитељ. звања као привременог занимања може бити разлог за поменуто благодејање, као што смо напред изложили.

Може бити да ће неко помислити да звање послужитеља не доноси толико прихода, колико је преко потребно за издржавање породице, па да је законодавац хтео да да послужитељима благодејање из т. 4. а) и т. 7. поменутог §-а. Да оставимо на страну, што за овакво мишљење нема никаквог ослоња у закону, довољно је мислимо да се само напомене, да се не сме замислити, да у правно уређеној држави законодавац даје извесном реду нека благодејања само зато, што држава томе истом реду за услуге, које они њој чине, не даје ни толико, колико је преко потребно да себе издржавати могу. Какав би то био морал, и каква би то била правна држава?

Па кад законодавац изречно наређује, да држ. служитељи имају онакво благодејање као чиновници, свештеници и учитељи, и кад су сва наређења §. 471. у лепој складности и потпуној хармонији, онда је то један доказ више, да служитељи немају оно и онако благодејање као земљеделци.

Законодавац што је хтео казати, казао је лепо и јасно и зато није потребно „изводити“ његову намеру. Законодавац је обезбедио, кога је хтео обезбедити, и одређено је казао, како га обезбеђује.

Надамо се да смо нашим досадањим разлагањем успели доказати, да се т. 4. а) § 471. грађ. пост. односи само на лица којима је главно занимање земљорад, а не и на државне служитеље — и да према томе служитељи немају благодејање из тач. 4. а) но само из т. 7. §. 471. грађ. пост.

На завршетку ових наших разлагања не можемо да пропустимо, да не учинимо и једну напомену односно самог начина тумачења спорног прописа.

Правна наука дели право на редовно или правилно (*ius commune*) и нередовно или аномално (*ius singulare*). У редовно право долазе сва приватно-правна правила, која су у потпуној сагласности са основним начелима и правилима постојећег права и са чисто и строго прав-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
И
В
Ј
И
О
Т
Е
К
А

ним појмовима. У аномално, сингуларно, право долазе она приватно-правна правила, која од основних начела права, од строгих правних појмова одступају, те садржавају у себи неке изузетне опредељење, који се оснивају на узроцима и разлозима, који излазе ван правне области.

Мислимо да о томе не може бити спора, да пропис §. 471. грађ. пост. долази у аномално или сингуларно право, јер исти не само што није у сагласности са начелима или одредбама грађанског законика, него, је по мишлењу мањине законодавног одбора у супротности и са земаљским уставом.¹⁾

Па кад дотично наређење долази у сингуларно право, онда при тумачењу истога треба бити врло обазрив. Правна наука а према њој и наша два призната правника г. Г. Гершић, и г. А. Ђорђевић препоручују: да сингуларна права треба у сумњи тако тумачити, како ће она *што мање одступати од редовнога општег права*. При тумачењу двомислених или неодређених израза ваља у сумњи да се узме и избере оно значење, према коме се оно правно правило, које се тумачи, *најмање удаљује и одступа од правилнога нормалнога права*; с тога се нарочито при сингуларним правима и привилегијама у сумњи речи морају узимати обично *у ужем значењу, како ће што мање одступати од општега права*. А што је најглавније сингуларно право не може бити предмет екстензивног тумачења, јер за ово право важи: *Exceptiones sunt strictissimae interpretationis*²⁾

Касациони Суд тумачећи тач. 4. а) §. 471. грађ. пост. тако, да и правителствени послужитељи имају благодејање наглавице, несумњиво се огрешно о напред изнета правила тумачења сингуларних права.

При крају да додамо још и то, да је Касац. Суд, по нашем мишлењу, погрешно и у томе, што се у опште

¹⁾ Одборска мањина, коју су састављали г. г. М. Пироћанац, Д. Радовић, Др Н. Крстић и К. Стојишић, у своме извештају између осталог вели: Њима (предлогом) се ограничава лична слобода, која је саставни део права располагања са својим имањем. Ово је право ујемчено уставом и мањина сумња да се оно овим путем без повреде устава може да збрише. — Протоколи Нар. Скупштине од 1873. стр. 477.

²⁾ Г. Гершић, Систем римскога приват. права стр. 25, 47 и 48. Анд. Ђорђевић, Систем приват. права Краљевине Србије стр. 79, 96 и 98.

и упустио у оцену: да ли се тужени Арсен има сматрати као земљеделац или не, јер то није питање о праву, но питање о извесном факту, за чију је оцену надлежан судећи а не Касациони Суд.

Вајево.

Марко Трифковић
судија

ЕНЦИКЛОПЕДИЈА ПРАВА

од
ПАСКВАЛА ДЕЛ ЂУДИЧЕ

(Наставак)

§. 50.

Умстворничко, ауторско право.

Умни производи, који се изражавају у литерарним научним и уметничким делима, поред душевне вредности која не спада у круг права, имају и економску вредност, која, разуме се, припада њиховом творцу. Ова економска вредност, због којих умни производи улазе у сферу права, треба да је обезбеђена и заштићена аутору забраном, да се други њима не користи на његову штету.

Предмет *права умстворничког*, које се иначе зове *књижевна и уметничка својина*, није у самоме рукопису или у кипу или коме било материјалном средству, у коме се испојило дело ума, већ се састоји у идеји или комплексу идеја сређених и развијених тако да граде један индивидуалан производ. Она је дакле бестелесна ствар, и не треба је мешати са материјом, која је знак којим се она манифестује и средство којим се омогућава уживање умног производа, према његовом опредељењу. Својина рукописа, кипа и т. д. регулисана је општим правом својине; али за својину умног (интелектуалног) дела, треба нарочитих норма, које ауктору обезбеђују уживање нематеријалног добра, које је он створио.

Садржина права ауктора одређена је природом његовог предмета. Пошто умни производи остварују корист која им припада, тек средством саопштавања публици и распрострања међу све оне који се за њих интересују — то и право ауктора узима карактер *jus prohibendi*, и показује се као искључно право ауторово за *публиковање, репродукцију и раширање* дела, у шта се рачуна и *извођење и пресављање* драматичких и музичких дела. Тиме се постизава да аутор може црпети из својих

литерарних и уметничких производа сву ону економску корист коју су они у стању пружати, забрањујући да други може публиковати или извршивати какво дело без његова допуштења, или умножавати примерке већ штампаног дела, и да на тај начин ужива ствар која није његова, или да има учешћа у добити која му не припада.¹⁾

Практична потреба права ауктора искрсла је после проналаска штампе, којом је постигнуто брзо и лако умножавање умних производа. Ни пре тога времена, истина, није одрицана економска вредност умним производима: научна и уметничка дела продавана су и купована, и зачетци појма заштите њине својине нису били сасвим страни римскоме свету. Али у старо време није се дошло дотле да се одвоје интереси сопственика рукописа, од специјалних интереса ауктора, као таквог; но с друге стране подражавање није могло бити ни често нити је могло пружати велике користи (гледај J. Kohler, *Das Autorrecht*, Jena, 1880, *Beilage II*, стр. 319 и даље; Caillemer, *La propriété litt. à Athènes* 1868). Са штампом, међутим, лако подражавање и појачана трговина с књигама учинише да се осети потреба за законском заштитом. Али су начини заштите били различни. С почетка је искључивост публикаовања била заштићена у непотпуној форми типографске привилегије, а доцније је опште призната као право. Но какве је природе било то право? О томе сада теорија није сагласна. До почетка нашег века превлађивао је појам својине: право ауктора сматрало се као право својине са свима њезиним својствима, трајношћу, преносношћу и т. д.; отуда је и дошао назив: *литерарна и артистичка (књижевна и уметничка) својина*. Ову су теорију заступали како философи (*Diderot, Voltaire, Fichte*), тако и правници (*Boehmer, Pütter, D' Héricourt, Séguier*), и она није била без утицаја и на неке законе, напр. у Француској уредби од 1777. године и у закону о фабричким пртежима од 1806 год. Али већина осталих закона, и ако усвајају напред наведени израз (пруски закон од 1837. год., аустријски од 1846. год. и т. д.), у ствари сматрају право ауктора као право *sui generis* и веома кратког трајања (Испор. Renouard, *Traité des droits d'auteur*, Paris 1838, I. стр. 157. и даље — *Wächter, Verlagsrecht*, Stuttgart, 1857, I. §. 8.). Тако у главном и италијанско право.

Но ипак и теорија својине има својих присталица. И заиста, пошто је једном појам својине проширен и на бестелесне ствари, као што многи чине, ништа не стоји на путу да се оно може применити исто тако и на умне производе. Нити смета особина привремености код права

¹⁾ Гледај *Del Giudice Sul diritto d'autore y Studi di storia e diritto*, Milano, 1889, стр. 160 и даље.

ауктора, пошто и својина, по данашњем појму, може бити ограничена не само у обиму важења већ и у трајању. Но биће да је боље задржати класички појам својине као власти над телесним стварима и сматрати права над бестелесним стварима као право имовинске природе, различне од својине. Различна природа предмета и различан начин уживања оправдавају тако одвајање.

Противу појма својине испореди осим наведених још и Klostermann, *Das Urheberrecht u. das Verlagsrecht*, Berlin, 1871, §. 12. — Manzoni, *Intorno a una questione di così detta proprietà letteraria*, Politecnico, XII, Milano, 1862. — Vidari, *op. cit.* III. 1828. — Miraglia *op. cit.* стр. 407 и даље. — У противном правцу: Peperè, *Enciklopedia*, сар. 10. — Filomusi-Guelfi, *Encicl.* § 40. — Wagner, *Lehrbuch der polit. Oekonomie*, I. §. 281. и даље. — У систему је праву ауктора место међу имовинским правима, пошто оно, као и сва остала права за бестелесне ствари, саставља један елемент имовине. Други писци, на против, сматрају га као лично право, које код других лица ствара облигаторан однос изражен у забрани подражавања (Kant *цит. дело* стр. 128. — Ahrens, II. стр. 150. — Beseler, *System des Privatrechts*, Berlin 1873, I. стр. 322. — Savagnari, *La filosofia del diritto e la proprietà letteraria*, Padova, 1883.). Али, треба приметити да није елемент личности, који заиста постоји у литерарном делу, што одређује правни карактер односа, већ то чини економски и патримонијални елемент.

Најпосле, неки су, као Griesinger у Немачкој (Wächter, стр. 73.) Ferrara у Италији (*Bibl. dell'economista*, 2-a ser. vol. VII. 1859. стр. С. и даље), Proudhon у Француској (*Les majorats littéraires*, Bruxelles 1862.) и Carey у Америци (Писма о књижевној својини) покушали, да праву ауктора одузму сваку основу: али њихова доказивања, с правом, нису ухватила корена ни у науци ни у законодавству.

§. 51.

У праву ауктора сусрећемо два смера и два интереса, које треба помирити: интерес произвођачев у искључивом уживању свога производа, и општи интерес у распрострањању и узимању учешћа у умним радовима. Првome годи да начин остварења тог права буде такав, како би ауктору обезбедио сву корист коју може очекивати од свог дела. Али с друге стране, друштвени интерес и сам културни смер, који је ауктор себи поставио публикацијом дела, захтевају што веће учешће и распрострањање идеје које је он у њему изложио; распрострањање и учешће, које би могло бити одгођено, па и спречено кад би право ауктора имало карактер неограничености и трајности. С тога му је са основаног обзира на наведена два смера, трајање ограничено на онолико времена, колико је довољно, да се може претпоставити

вити, да је ауктор његовим упражњавањем могао исцрпети све користи које му је дело пружало. У главним законима разних држава трајање права ауктора обухвата цело време аукторова живота и још неко време после његове смрти, које варира од 30 до 50 година.

Праву ауктора сродно је *право повластице* или *патентна* за заштиту проналазака или открића на индустријском пољу. И овде је реч о производу ума, дакле о бестелесној ствари, и право које из њега проистиче даје проналазачу искључиво право да остварује свој проналазак или откриће у индустријским производима. Но такво је право везано за добијање патента, који издаје административна власт на одређено време, чије трајање може бити разво, од једне до петнаест година.

Право повластице патента у индустријским производима слично је моноподу, али у суштини се разликује од њега, као што је приметио Херман (Hermann, Staatswissenschaftliche Untersuchungen, München, 1874. стр. 122, гледај и Köhler, цит. дело стр. 72.) и то из ових разлога: што код права монопола добра, која се дају повлашћенику, не производи његова стваралачка делатност, већ су оне постојале и раније као свима приступна својина; док се повластице односе на нове или усавршене производе које је произвео рад проналазачев. Монополиста не додаје никакву вредност постојећем богатству, докле повлашћени проналазач богати народну имовину новим добрима. Услед ове карактеристике право повластице више се приближује праву ауктора.

§. 52.

Право на туђе ствари.

Општа власт над извесном ствари не искључује могућност неких особитих права која могу имати друга лица над истом ствари. Услед тих права сопственик је више или мање ограничен у вршењу своје власти, али ово ограничење у ствари није у опреци са појмом својине, већ га шта више оправдавају друштвени односи, односи сусетства, обичаји и разне користи, на које се ствари могу употребити. Но, ако се на један начин ограничава, с једне стране, потпуност сопствениковог права, с друге стране шири се корисност и употребљивост ствари и на друга лица; из тога произлази проширење имовинских права а отуда и способност једне ствари да, остајући својина једнога лица, може служити на корист многима, чиме се повећава благостање. Таква су права на туђе ствари (*jura in re aliena*) која су *стварна* т. ј. непосредно (директно) вреде према трећима

(против трећих лица) и с тога имају јаче дејство по што их имају облигаторна права, која се односе на исте ствари.

Она се деле у две врсте: прва обухваћа она права којима је предмет уживање једне ствари, а друга она права, која се односе на њезину вредност, која се добија њеном продајом. Првој врсти припадају *службености* (сервитут) и *енфитеза*, другој *залога* и *хипотека*.

§. 53.

Службеност (сервитут).

По римској подели, коју је наука опште усвојила, службености се деле на *личне* и *стварне*, према томе да ли се односе на лично уживање или корист од каквог земљишта.

Личне службености. Личне службености, или боље рећи стварна права уживања јесу: *уживање*, *употреба* и *обивање*.

Службености уживања (*usufructus*) је право *поштеног* уживања туђе ствари са јединим ограничењем, да она мора остати неповређена у територији и по облику да се њезина суштина не сме мењати (§. 374. срп. грађ. зак.). Према томе природни и грађански плодови и све остале користи, које ствар може доносити, припадају ономе који има право уживања. Ако у каквоме случају не би било лако повући границу која одваја правично уживање од злоупотребе, ова се тешкоћа отклања ширим прописом по коме уживање треба вршити као добар домаћин (§. 378. срп. грађ. зак.). Онај, који има службеност уживања, не мора сам и да га врши: он је може уживати и преко других а може и другоме уступити вршење (но не и право) уживања, пошто је сопственику све једно, да ли ће подмет овог права службености заменити треће лице, ако се само одрже границе и обвезе службености. Свака ствар, покретна или непокретна, телесна или безтелесна, само ако је ушла у јаван промет, може бити предмет службености на уживање.

Разне законске одредбе о односима између уживаоца службености и сопственика на саму ствар, теже да првome обезбеде потпуно уживање, а уједно да у интересу другогa спрече да се уживањем службености оштети целина имаовине или окрњи уживање сопствениково по истеку службености. С тога италијански грађански законик забрањује сопственику, да ма којим начином штети права уживаоца службености смењујући без његова знања употребљивост ствари, а уживаоцу службености ставља обвезу инвентара и *опис* ствари, које потпадају под службеност уживања пре но што их почне уживати, и обвезу *чувања* ствари, као добар домаћин.

Употреба се у данашњем праву разликује од уживања само по количини, јер је она делимично уживање, ограничено на сопствене и породичне потребе. Кад је предмет употребе кућа, онда се она зове обитавање. Разлог личне потребе, која ограничава ова два права, не допушта њихово уступање или давање под закуп трећем лицу, јер би онда престао разлог њихова постојања, а могла би отуда произаћи каква штета по сопственика, који има право на део прихода, што претиче преко потреба употребљивца (§§. 371, 372 срп. грађ. зак.). У осталом вреде главна правила службености на уживање и за ова два ужа права.

Природи личних службености противан је карактер трајности. Личне службености привремене су и могу трајати највише до смрти носиоца права службености или до рока од тридесет година ако је уживалац службености правно лице. Срп. грађ. зак. §. 392. (по аустр. грађ. зак. §. 529.) дозвољава одступање од тог принципа, а за правна лица наређује, да трајање личних службености зависи од трајања таквих лица, у опште. За годишње ужитке оба права чини, шта више, обратну претпоставку о њиховој трајности.

Marcianus, Dig. VIII., 1, 1: *Servitutes aut personarum sunt ut usus et usus fructus, aut rerum, ut servitutes rusticorum praediorum et urbanorum.* — Paulus, Dig. VII, 1, 1: *Usus fructus est jus alienis rebus utendi fuendi salva rerum substantia.*

Строго узевши, службеност уживања не би се могла применити на потрошне ствари услед немогућности да се оне могу употребити, а да се суштина њина не наруши. Па ипак је једном римском сенатском одлуком на ствари *quae usu consumuntur*, а нарочито на новац, допуштено право аналогно службености на уживање (Dig. VII. 5. и Just. II., 4, 2).

По италијанском грађанском законику службеност уживања може се распростраити без разлике како на непотрошне, тако и на потрошне ствари, а тако је исто и по срп. грађ. зак. §. 375.

§. 54.

Стварне службености

Стварна службеност може наступити код две суседне земље, и састоји се у терету, који има да подноси нека земља (*служећа земља*) у корист друге земље (*господареће земље*). Ове две земље треба да припадају разним лицима, иначе пада појам службености: *nulli res sua servit*. Сопственик служеће земље сноси ограничење у вршењу свога права, пошто је обвезан да *шрипи*, да

сопственик господареће земље чини што на његовој земљи, или да он сам нешто не чини на својој земљи, што би иначе могао чинити као господар да не постоји службеност. За њега дакле терет постоји у триљењу или у забрани да нешто чини, али се не би по правилу могло састојати у каквој радњи, т. ј. у принуди да мора вршити извесна (одређена) дѣла; јер би се у овом последњем случају стварни однос претворио у обвезни (облигаторни) однос. Но ипак постоје неки изузетци од овог правила, како у римском праву, тако и у савременим законима.

Из изложеног појма јасно излази разлика између стварних и личних службености. Прве су односи, који се непосредно тичу земље, а само посредно лица, у колико су она сопственици; тако да при промени својине службеност остаје непромењена. Личне службености, на против су односи, који постоје за лично уживање; оне се тичу непосредно лица, тако да смрћу носиоца права и оне престају.

Pomponius. Dig. VIII., 1. 15. §. 1: *Servitutum non ea natura est ut aliquid faciat quis veluti viridia tollat, aut amoeniorem prospectum praestet, aut in hoc, ut in suo pingat, sed ut aliquid patitur, aut non faciat.*

§. 55.

Службености се могу разликовати по садржају, по томе како се јављају, и по начину како се врше. Главне разлике од теоријске или практичне вредности, ове су:

а) *дозволне* службености, афирмативне, које се састоје у допуштењу, као што су прелаз и попаша, и *недозволне*, *негативне* службености, које се састоје у томе, да се нешто не чини, као на пр. да се не зида преко извесне висине;

б) *трајне* су службености, ако њихово вршење које је трајно или могуће трајности, не зависи од човечијег дѣла, као на пр. провод воде, изглед, а *нештрајне*, *прекидне* су, ако је за њихово вршење потребно какво дело, радња, на пр. прелаз, заглање воде;

в) *видљиве* су службености оне, које се јављају видним знацима, у противном су *невидљиве*;

г) *пољске* су службености оне за употребу пољског добра, а *варошке* за употребу зграда.

Стара римска подела на *servitutes praediorum urbanorum et rusticorum*, која је постала у времену када су пољске потребе биле сасвим различне од варошких, примењена је касније на разлику између службености, које се односе на зграде и оне које се односе на поља. Тако у Instit. II., §. 1. стоји: *Praediorum urbanorum sunt servitutes quae aedificiis*

inherent, ideo urbanorum praediorum dictae, quoniam aedificia omnia urbana praedia appellantur, etsi in villa aedificata sunt. То је основа разликовања и у савременом праву.

Ма да су многе службености заједничке за варош и за поље, ипак их има данас, као што је било и у римско време, таквих, које служе поглавито потребама земљорадње, као што су службеност воде и прелаза (данас још и дрвосече и попаше), и других које имају јасан карактер варошки. Такве су службености: светлости, изгледа, одвођење кишнице, и у опште све оне, које се односе на положај зграда и зидова. (Bruns, цит. дело стр. 485 и даље — О разликама у мишљењу између разних писаца, испор. Arnds-Serafini, Pandette. 3. изд. I. §. 184.).

§. 56.

Начини *стицања* службености ови су :

а) *воља*, изражена у облику уговора или тестаента, којима се придружује још и *одредба главе породице*, као нарочити начин стицања за трајне и видљиве стварне службености;

б) *прескрипција* — застарелост, изузимајући прекидне и невидљиве службености, код којих није могућа легитимна државина, са свима њеним условима;

в) *закон*, изузимајући употребу и обитавање.

Начини *престанка* службености јесу :

а) *истичање рока*, ако је трајање службености било одређено ;

б) *консолидација* или *стицање*, т. ј. кад се у истоме лицу споје својства уживаоца и сопственика, или кад се саставе господарећа и служећа земља ;

в) *пошћуно пропадање* ствари, чиме службеност постаје немогућа ; ако је пропадање делимично, службеност остаје и даље на заоставшем делу ствари ;

г) *изречно или прећутно напуштање* службености ;

д) *застарелост* неупотребом за Италију за време од 30 година, за Србију по одредбама §§. 928, 929, 930 а. и 938 грађ. зак. ;

е) *престанак* права, које конституише службеност.

Овим општим начинима треба још додати два специјална начина за личну службеност, и то :

ђ) *смрти или навршетак 30-годишњег рока*, према томе да ли је лице физичко или правно ; у овом последњем погледу српско право друкче наређује ;

з) *злоупотреба* права, коју би учинио уживалац или употребилац.

Кад службености имају услове потребне за вршење радњи, које одговарају њиховој природи, онда их, поред државничке заштите, заштићује још и нарочита *ушерћујућа* тужба *actio confessoria*. Помоћу ње, право на туђе ствари добија важност било према сопственику, било према трећим лицима: она је противност негирајуће акције, којом сопственик брани слободу ствари (гл. §. 46.).

Италијански законик, а и српски, према аустријском, набраја међу законским службеностима многе односе, који нису праве службености, већ су више међусобна ограничења суседних имања у смеру, да се омогући мирна наизменична употреба. Таква су ограничења у погледу заједничких граничних зидова, јарака и ограда, отварање прозора у суседном зиду, спровођење кишнице и природно отицање воде, и т. д.

Одредба главе породице, као конститутиван начин трајних и видљивих службености, није постала у римском праву већ у средњевековном правништву, из кога је прешло у француски законик, а и оне законике, дакле и италијански, који потичу из њега. Законници засновани на римском праву, где спадају и аустријски и српски, не знају за овај начин постајања службености. Види *Simmelli, La destinazione del padre del famiglia*. 2. ed. Napol. 1886

(Наставиће се)

О ЈАВНОЈ ПРОДАЈИ¹⁾

од

Свет. Јањића,

Судије Касационог Суда

Од како су ступиле у живот „*Измене и дошуне у грађанском процесу од 14. јула 1898. године*“ учестале су тужбе за поништај јавних продаја, и разуме се судови неке од њих оснажавају а неке поништавају.

Ми смо наумни да говоримо о овим последњим, тј. о онима, за које судови налазе да нису извршене по закону, и да изнесемо начин, неби ли ових мање било, јер кад се продаја поништи, онда

а; штети се онај у чију се корист наређује продаја;

б; увећава се посао код власти, јер поново треба писати оглас, одређивати дан за продају, слати оглас у

¹⁾ Због важности предмета прештампавамо са одобрењем г. пишчевим овај чланак из „Полиц. Гласника“ бр. 19. 1899.

штампу, окружној општини и општини где се врши продаја, саопштавати ову интересованим особама ит.д.; и
в; штете се и сами извршиоци продаја, а ови су махом сиромашни и најмлађи чиновници, јер их судови осуђују на плаћање трошкова и накнаду таксе.

Још више заслужују пажње они, који нису радили у претходним радњама (попису итд.), већ су им акта дата у очи продаје на рад.

Да свега овога неби било или да би се број умалио — побудило нас је те исписујемо ове редове.

Да пређемо на ствар.

До измена и допуна од 14. јула 1898. године у грађанском поступку¹⁾ продаја би вредела и кад не би било испуњено оно, што прописују §§. 466. и 477. грађ. поступка. Сад, без ових услова, не би ваљала продаја.

Допуњена су, поред осталог, и наређења у §§. 468, 471, 475, 476, 478 и 481 грађ. поступка, која јако утичу на правилност јавне продаје.

Да би одговорили постављеном задатку, говорићемо само о оним допунама, које утичу на ваљаност јавне продаје, остављајући да о самим допунама проговоримо коју други пут.

Према §. 501. грађ. поступка, јавна је продаја неуредна, кад не буде урађено по §§. 466, 468, 471, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, и 486. грађ. поступка.

Видимо да су у §. 501. унесена још два §-а којих пре није било до допуна, а то су §§. 466. и 478., а имамо и допуњене и нове.

Да би извршилац продаје избегао оно што смо у почетку нагласили под а, б и в, треба на неколико дана пред пред продају добро да проучи акта, нарочито ако није сам радио у предходној радњи, па кад се увери, да је поступиено у *свему* (ми ову реч подвлачимо) што се тражи по сада допуњеном §. 501. грађ. поступка и допуњеним §§-има о којима наведосмо да утичу на ваљаност продаје (а као што ћемо навести, биће чешће случајева да тако није), онда нека иде и извршује продају. Нађе ли да нису испуњени сви услови који се траже за једну јавну продају, — нека седне и напише

¹⁾ Ради краткоће у овој расправи ми ћемо ове измене и допуне назвати само „допуне“, да би избегли честа понављања.

реферат, у коме нека наведе недостатке у претходној радњи и нека каже да са тога не може да изврши продају.

Извршиоци нека не мисле, да, ако је претходна радња била удешена по прописима грађанског поступка који су важили до допуна, да ће продаја бити ваљана и ако не одговара допунама, не, та ће продаја пасти, разуме се, ако је продаја вршена после 14. јула 1898. и ако противу ње буде поднесена тужба.

Мислимо да смо се изјаснили јасно и одређено, те да ће нас разумети сваки; но за сваки случај да ово објаснимо примером.

По недопуњеном §. 466. грађ. поступка, попис дужниковог имања био је ваљан, ако га је извршила и општинска власт.¹⁾

Тај попис извршен је, узмимо, 25. априла 1898. године.

Продаја одређена је за 25. јули 1898. године и извршилац узев, да је сва претходна радња извршена правилно по закону, узме да је попис добар и не обзирући се, што се по допуњеном §. 466. грађ. поступка тражи изрично, да је попис извршила полицајна власт, — изврши продају.

Или, по недопуњеном §. 501. грађан. поступка није био услов за ваљаност продаје ако ова не одговара и пропису §. 477. грађ. поступка. Сада је и то услов.

Да ли ће вредети оваква продаја ?

Одговор је негативан, тј. да продаја неће вредети, а у потврду нашег мњења да наведемо и један од чешћих случајева, где је оваква продаја поништена.

Ево тог случаја :

Васа М. тужио је М. Б. писара што је 22. августа 1898. године на јавној лицитацији продао непокретно имање Бр. II., а попис је извршила општинска, а не полицајна власт, па је тражио да се поништи продаја.

Тужени је доказивао важност продаје.

Првостепени суд решењем од 3. фебруара тек. год. № 1298 одбио је тужиоца од тражења, узев да је попис уредан.

¹⁾ Било је судија и у највишем суду који су противно мислили. Већина се колебала, и час је била за час против.

Али, Касациони суд на жалбу тужиоца поништи 3. марта тек. године под № 1901 ово решење са ових разлога:

„Пошто је ова продаја извршена 22. августа прошле године, а то је већ кад је закон од 14. јула 1898. године о изменама и допунама грађанског поступка био у снази, то је извршна полицајна власт ову продају као и попис и процену имања требала да изврши по одредбама тих допуна, а на име по §. 466. грађ. поступка; па кад се из акта под № 18497 види, да суд није тако урадио, јер попис и процену није вршила полиц. власт већ општинска, онда је погрешно, кад је одобрио ову продају и тужиоца одбио од тражења.“

Једно пак одељење Касационог Суда не узима овако ту ствар.

Ево тог случаја и из тога одељења.

Светозар К. из Ј. тужио је ереског писара Л. из С. и тражио је, да се поништи продаја његовог имања, коју је извршио тужени на дан 23. септембра 1898. год. поред осталог и за то, што попис није извршила полицајна већ општинска власт.

Првостепени суд одбио је тужиоца од тражења решењем од 16. децембра 1898. год. № 25104 узев, да не стоји разлог тужбе, кад је попис извршен пре измена и допуна у грађанском поступку од 14. јула 1898. год. а за које измене и допуне полицајна власт није могла ни да сазна, пошто је оглас, по коме је продаја одређена, писан 2. јула 1898. године, а тада је попис могао да важи по закону и ако је извршен од општинске власти.

По жалби тужиоца Касациони Суд одобрио је 26. априла тек. године под № 3627 првостепено решење.

Многи ће запитати, па од куда то да не вреди продаја, која је извршена 22. августа и 23. септембра прошле године, кад је сва претходна радња извршена према дотадашњим законским прописима, — зар закон има повратну силу?

Тако је питао Касациони Суд један веселник, који је тужен за поништај јавне продаје и која је поништена услед примедба Касационог Суда, па поред овога осуђен и на плаћање парничних трошкова и накнаду таксе.

Заиста постоји правило, да закони немају повратну силу, које је правило унесено и у наш §. 7. грађан. за-

коника као и да нови закон не треба да вређа већ стечено право; али, постоји опет и друго правило да формални закони — грађански поступак овде — имају ту привилегију, да имају повратну силу и да за расправу грађанских спорова важи *увек* садашњи грађански поступак.¹⁾

И шта је даље било услед поништења јавне продаје? Продаја је одложена.

Поверилац је незадовољан, посао увећан и отежан, а извршилац осуђен је, да из оне мале плате плаћа тужиоцу парничне трошкове и таксу.

Казалисмо напред, да извршилац продаје треба на случај *када* види, да претходна радња једне продаје није извршена према допуњеним прописима грађ. поступка, — да рефератом изнесе неправилности, па да не извршује продају; јер држимо, да због оваког одлагања продаје неће Господин Министар унутрашњих дела да примени пропис §. 500. а. грађ. поступка, пошто овако одлагање има ослонаца у закону и оно неће бити одлагање, протезање или одуговлачење са продајом, но у ствари хитање да се продаја изврши и један посао из руку избади.

Како на извршењу код полицајне власти има врло много предмета, у којима је претходна радња за продају непокретног имања извршена по недопуњеним прописима у грађан. поступку, то би добро било да и надлежни учине са своје стране што треба, те да се продаје, због неправилних примена допуњених прописа за извршење јавне продаје, не ниште, посао не отежава, а грађани и извршиоци не штете.

Из ова два случаја која смо напред навели, види се, да се неједнако примењује закон у одељењима Касационога Суда.

Како је једнообразност најсветији аманет, који је законодавац оставио Касационом Суду, то би надлежни требали опет да изнесу ове две супротне одлуке пред општу седницу Касац. Суда, те да она донесе *начелну одлуку*, да ли вреди продаја и ако јој претходна радња није удешена по допуњеним прописима грађ. поступка,

¹⁾ Види стр. 8. Теорије грађанског поступка од Андре Ђорђевића, прва половина.

већ по дотадашњим прописима, који су важили за вршење јавне продаје; а кад ово учини, онда ће се изјаснити, и да ли формални закони имају повратну силу или не.

ИЗ СУДНИЦЕ



XXI.

Постојање дела браколомства може се утврђивати и основима подозрења.

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

Начелник срески спроведе шабачком првостепеном Суду Дамњана удовца и Стану, жену Петрову, зато што су проводили блуд и тражио је, да их Суд осуди на казну и на плаћање кривичних трошкова.

По размотрењу акта Суд нађе да за дело браколомства из §. 196. крив. зак. а и за кривицу оптужених стоје ови основи подозрења:

1) Исказ једног сведока очевидца — тач. 2. §. 123. крив. поступ.;

3) признање обојих оптужених да живе у блуду, пред једним сведоком — тач. 1. §. 123. крив. пост.; и

3) што су по исказу двојице сведока виђани у таквим односима (грђењу, љубљењу и т. д.) да се, у вези с горњим основима, не може друкчије замислити, него да су живели у блуду — тач. 7. §. 121. крив. поступ.

Ова три основа Суд узме као довољна за утврђење самог браколомства а и за кривицу оптужених према §§. 236—238 крив. пост. те својим решењем од 19. фебруара тек. год. Бр. 5170. стави под Суд и Дамњана и Стану.

По жалби Дамњановој Касациони Суд примедбама свог првог одељења од 3. марта ов. год. № 2890. поништи горње решење шабачког суда са разлога:

„По §. 196. крив. зак. за постојање дела браколомства тражи се: да се по прописима кривичног судског поступка *поштурно и несумњиво ушврди и докаже сам акт извршене обљубе са туђом женом*, јер је ово дело нарочите врете.

„Према томе, кад овде нема таквих *непосредних доказа*, да је опт. Дамјан извршио обљубу са опт. Станом, као што је признање оптужених — §. 226. (сигурно §. 225) крив. пост. или сведочење двају сведока очевидаца — §. 229. крив. пост.; и кад

исказ приватног тужиоца у делима ове врсте не може да буде доказ о постојању дела по смислу §. 230. тач. 1. крив. пост. — онда је суд погрешно, кад је нашао да се дело обљубе може доказивати основима подозрења, и на основу тога ставио оптужене под Суд.“

Шабачки Суд није усвојио ове примедбе већ је дао ове противразлоге :

„Према §§. 220., 221. и 222. крив. пост. кривице се могу утврђивати свима доказима, који су у овом последњем наређењу побројани, а међу које су доказе увршћени и основи подозрења. Још се јасније види из §. 236. крив. пост. да се само постојање дела може основима доказивати, јер се у овом пропису вели: „саставом околности или основа подозрења узима се *дело* да је доказано...“.

„Кад то стоји и кад кривице из §. 196. крив. зак. ни једним прописом нису до овог правила изузете, Суд узима, да се оне могу основима подозрења утврђивати. У толико пре, што је ово једна кривица из оне категорије, чије се постојање не може утврђивати јачим и бољим доказима, која се дакле по својој природи не може доказивати оноликим средствима, којима могу друге, па не би било целесходно одузети јој дозасно средство: — основе подозрења, и оставити је само непосредним доказима.“

Касациони Суд у својој општој седници 17. марта тек. год. под Бр. 2390 нађе, да стоје противразлози шабачког суда, а да не стоје примедбе првог одељења Касационог Суда № 1890. и за то оснажи решење првостепеног суда Бр. 5170 којим су Дамњан и Стана стављени под суд.

У Шапцу, марта 1899.

Саопштио Солдатовић.

XXII.

Оспоравање истинитости менице од стране неписменог акцептанта, после извршности решења о стављеном обезбеђењу нема важности ни основа за кривичну одговорност потписника и сведока на меници.

(Одлука седнице Касац. Суда).

По тужби Мијајла С. осуђена је Стана удова Митра К. по кратком поступку решењем неготинског првостепеног суда од 4. XI. 1893. № 13.171. на плаћање дуга тужиоцу М. по два меницама.

Тужена Стана тражи задржање осудног решења од извршења, наводећи, да су менице неистините, јер ју је муж, умрли

Митар, као неписмену, без њеног знања и одобрења, лажно на меницама као акцептанта потписао и да трасант на меницама Стеван К. и сведоци Димитрије и умрли Милан лажно на меницама фунгирају.

Неготински првостепени суд, налазећи, да је истинитост оспорених меница утврђена, пресудом од 23. X. 1896. № 19.543 осудио је тужену Стану на плаћање спорног дуга.

По незадовољству тужене Стане, Апелац. Суд, налазећи да су спорне менице лажне решењем од 18. XI. 1897. № 3.637. решио је:

„Да се са ислеђењем и суђењем овога спора застане и над тужиоцем Мијајлом и сведоцима: Димитријем и Стеваном отвори кривична истрага за дело кажњиво по тач. 5. §. 148. крив. зак.“

По жалби тужиоца Мијајла потписника (односно сведока) Стевана и сведока Димитрија Касац. Суд примедбама III. одељења од 25. I. 1899. № 422 поништио је горње решење Апелац. Суда, са разлога:

„Кад се из акта овога спора види, да су менице, због којих се оптужују: тужилац Мијајло, потписник Стеван и сведок Димитрије, једне исте са онима, за које је стављена прибелешка на имање дужне Стане, решењем првостепеног суда неготинског од 9. октобра 1894. № 12.352, које је решење по гласу рецеписа № 12.123 примила Стана 14. октобра исте год. и није протествовала нити се бранила, да је залога ова основана на лажним меницама, но тек 10. марта 1894. а у акту свом № 5.030. (којим је тражила задржање горе поменутог осудног решења од извршења) изјављује, да исте менице не признаје за своје и то после смрти свога мужа Митра, онда је самим тим фактом потрвена свака сумња, да је пок. Митар са горе именованим сведоцима потписаним на меницама лажно издао ове, на штету Станину, а кад то стоји, онда отпада и свака сумња кривичне природе, која би могла служити за основ кривичној парници против тужиоца Мијајла, сведока Димитрија и потписника Стевана.“

Пошто је усвојио ове примедбе Касационог Суда, Апелац. Суд је пресудом од 1. II. 1899. № 3999. одобрио пресуду првостепеног суда.

По жалби тужене Стане, Касац. Суд је решењем III. одељења од 22. III. 1899. № 2637. оснажио горе поменуту пресуду Апелац. Суда.

Саопштио

Милан В. Петровић

секретар неготинског првост. суда.

СТРАНО ПРАВОСУЂЕ

II.

Право браничево.

На претресу пред једним француским судом тражио је бранилац оптуженога, да му се врати једно писмо, које је оптужени за време истраге писао, а истражни судија узаптио. Суд одбије браниоца, и оптужени буде осуђен. Касациони суд поништи пресуду наводећи, да су погажена права браничева. „Ако је истражни судија — вели Највиши Суд — на основу чл. 35. и 89. крив. пост. овлашћен, да узапти све исправе, које по његовом мишљењу могу допринети, да се манифестује истина, то овлашћење ограничено је правом слободне одбране. Слобода одбране надмашује сву процедуру кривичну. Право одбране налаже, да се поштују све поверљиве доставе, које би оптужени достављали адвокатима или онима, које желе да узму за браниоце.

„У спорном случају, оптужени се обратио писмом на адвоката М., молећи га да се прими његове одбране. Истражни је судија то писмо ухватио и задржао. На претресу је оптужени тражио, да се то писмо, које садржи признање, не узима у поступак. Суд је захтев одбио, јер оптужени тада још није био у комуникацији са адвокатом М.

„Недозвољени начин, којим се оптужени послужио, да адвокату М. кришом писмо достави, не даје истражном судији право, да се упознаје са тајном преписке, јер је то писмо носило адресу адвокату. Не мења ствар, што оптужени није био још у саобраћају са њиме, — јер то је био први његов покушај, да нађе себи браниоца. То треба поштовати као и саме последице тога покушаја. И сама садржина писма не може да оправда његово обустављање, јер садржина писма постала је тек онда позната, када је отворено. Суд је погрешно применио закон, што је недозвољеним начином набављено писмо на претресу узео у поступак и доставио пороти са нетачним доказима.

„Тим поступком судским нанесена је штета интересу и праву слободне одбране и према томе има се изречена пресуда поништити, јер је осуда последица погрешне примене закона.“

Саопштио Драг. П.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ



Пред судом и законом, тестаменат пок. Мијаила Ристића Калеје из Паланке. Расматрање Марка Стојановића, адвоката. Београд, Штампарија Д. Димитријевића, 1899.

Из најнеразумљивијег дела нашег и иначе нејасног и замршеног грађан. законика, који говори о наслеђу, г. Стојановић у овој малој расправи објаснио је §§. 412, 413, 414. и 415. грађ. зак. који говоре о важном праву удовичког уживања из мужевљег имања, а поводом једног конкретног случаја у првостеп. смедеревском суду.

С пажњом смо прочитали ову књижицу, и из ње доста научили, а то је већ једна препорука за књиге оваке врсте. После интересантног увода, о коме би се могло на дугачко и на широко говорити, прешао је писац на објашњење поменутих §§-а, и резултат његовог врло разложног тумачења јесте у томе: да удовица, кад по смрти мужевљој наступа законски ред наслеђа и кад има наследника до другог колена закључно (из §. 414. грађ. зак.) дели уживање заоставшег имања са овим наследницима, а ако су наследници из трећег или даљег колена, онда удовица ужива цело имање. Чим пак наступа тестаментални ред наслеђа, онда удовица ни у ком случају не може уживати више од половине заоставштине, јер без обзира на сродство тестаменталног наследника с покојником, дели овај с удовицом половину прихода са имања.

До оваког резултата дошао је г. Стојановић тиме, што је представио, да у питању удовичког уживања ваља разликовати два случаја: први *кад покојник остави тестаменат по себи*, и други случај: *кад не остави*, те наступа законски ред наслеђа. За расправу удовичког уживања у првом случају меродавно је законодавно наређење од 2. марта 1855. год. (после §. 412,) а за други §§. 413, 414, и 415. грађ. зак.

Довде се мора са разлагањем пишчевим сваки правник сложити, јер су му разлози сасвим убедљиви. Али како је ова књижица писана поводом једног конкретног случаја, г. Стојановић морао се изјаснити за једну парничну страну, овде за унука Калејиног, а против удовице, па је услед својих симпатија према једној и антипатија према другој страни учинио погрешку, која јако одскаче од његовог, тако правилног, резновања у овом спору.

Убедивши читаоце о томе: да удовици може остати у овом случају највише половина имања мужевљег на уживање, г. Стоја-

новић после тога залаже се за једну неправдenu ствар и хоће да нас убеди: да удовици не припада *у својину* половина прихода са имања мужевљег, већ да је половина имања једна залoга за њено уживање, а уживање њено с имања има да буде у мери, која одговара свима приликама самога случаја, дакле начину живота, који се у кући водио док је муж жив био, стању, напретку, назатку и у опште свима приликама. Другим речима, удовица има да живи после смрти мужа онако, како је живела за живота његова, и половина имања служи јој као извор за такав живот. Ако је на пр. муж на себе и жену трошио 200 дин. месечно, удовица сме трошити 100 дин., ма да приход месечни са половине имања износи 500 дин. и оних 400 дин. да чува за наследника, кога је њен муж тестаментом поставио, па био он и прии Циганин!!

Опасно је овако тумачење г. Стојановића, а да и не говоримо о томе, како ни најмање није на закону основано, ма да се г. Стојановић позива на §§. 109. и 412. грађ. зак. У §. 109. грађ. зак. опште је наређење, да је муж дужан старати се о издржавању своје жене по *могућству*, према својим приходима, и док је он жив, он и жена имају одређивати колико им је за издржавање и живот потребно, нити ко други има право прописивати мужу, колико ће на издржавање жене трошити. То је чисто породична ствар. А §. 412. изриче начело, да по смрти мужа, брига и дужност за издржавање женино прелази *од мужа на његово имање*. Па да се у то право, чисто личне природе, не би нико мешао, и удовици прописивао, шта ће трошити на издржавање, да не би на тај начин други неко вршио ово право, које је само мужу припадало, законодавац је одредио, шта је од имања мужевљег довољно за издржавање удовице. Ако би се пак усвојило мишљење пишчево, онда удовица, која се целог века са мужем мучила и текла, за своје издржавање ни најмање није сигурна, јер овако схватање оставља удовицу да јој величину издржавања одређује суд и тестаментални наследник. Јер на сваки начин имало би се тек судеком пресудом да утврди, колико је муж за живота на жену трошио, како су они за живота живели, и шта удовици за даљи живот треба.

Кад закон признаје удовици право, па јој даје и прећутну хипотеку за обезбеду истог, да по смрти мужа ужива цело имање, половину или мањи део према броју наследника, онда се има разумети тако, да је законодавац мислио да удовици припадне приход са целог, половине или мањег дела имања покојниковог *у својину*, па нек она отуда живи ако хоће и као па-

ријека булеварка, а прави је софизам изводити, да треба образovati комисије и водити парнице, да би се утврдило: колико је од прихода са имања покојниковог удовици потребно, да би могла живети онако, како је за живота мужевљег живела.

Најзад дужност нам је да споменемо, кад то г. Стојановић није учинио, да је тестаментом пок. Калеје удовици окрњено удовичко уживање баш по закону од 2. Марта 1855. год. по коме кад има једног тестаменталног наследника, *удовици мора остати половина целог имања мужевљег у уживљење до смрти њене или преудаје*, како то закон вели.

По одељ. III. тач. 13. тестаamenta удовици Станојци оставио је пок. Калеја 18.000. дин., ако не хтедне да седи по смрти његовој у његовој кући, а ако буде хтела да живи у тој кући, онда да јој се даје *120 дин. месечно!* Не треба заборавити: да имање Калејино износи преко пола милијуна, а удовица добија 120 дин. месечно, да по закону удовици остаје на уживање половина целокупног имања, па ипак тврдити, да удовици није окрњен закони део уживања! Благо удовицама богатих људи, који су овако нежни као Калеја што је. И сад би још требало да и суд донесе пресуду, да удовици једног милијунара по закону за удовичко уживљење припада 120 дин. месечно само за то, што је и за живота мужевља јела само пасуљ и текла паре.

Како је г. Стојановићева књига лепа добит за правну књижевност, као и ранија његова расправа *О законом реду наслеђа* и како је *Пред Судом и Законом* писано поводом једног незаконитог решења судског, чисто би човек зажелио, да се чешће доносе овака решења, која су у стању да изазову овако поучне правничке расправе о тамним наређењима нашег грађан. законика

Д. Аранђеловић.

* * *

Юридическо Списание, бугарски правни часопис који излази у Софији, донео је у броју од Марта ове год. овај реферат г. Др-а Данцова, професора права на Бугарској Вел. Школи, о књизи г. Перића: **Границе судске власти.**

„У закону о устојству српског Касационог Суда §. 16. тач. 2. казано је, да суд у општој седници решава онда, кад Министар Правде затражи мишљење Касационог Суда, или кад сам суд, настав за потребно, хтедне да се допуни какав закон или нов изда. На основу те одредбе у Србији се завела практика, да су Министри, кад су, у вршењу своје дужности, хтели да знају смисао какве законске одредбе, тражили од Касационог Суда, да

У општој седници протумачи ту одредбу. Министар Правде обраћао се непосредно Касационом Суду, а остали министри преко њега. Министри као власт административна, користили су се горњом законском одредбом не само кад је у питању била каква нејасност или противречност осталих законских одредаба, те да има места тумачењу, него и онда кад закон није предвидео никако извесне случајеве, који се у пракци јављају. Осим тога под тумачењем закона разумевали су сваки закон без разлике, не гледећи да ли је тај судски или административни. Српски Касациони Суд тако је многа питања расправљао, а многа нерасправљао, налазећи да „или није компетентан да тумачи и допуњава закон“ или „да се празнина у закону не може допуњавати принципијалним судским тумачењем, него одлуком законодавца“, или „да ће Касациони Суд моћи расправити питање, кад му се изнесе конкретан случај, иначе принципијално тумачење у општој седници прејудицирало би питање, т. ј. општа би седница у напред доносила решење, а то је противно принципу правне науке и одредбама позитивних закона“ и т. д. и т. д. Напоменућемо још да су Министри, који су подносили умесна питања, сматрали их обавезна за се и објављивали свима ради знања и управљања.

„Ту имено практику осуђује српски професор у своме делу, које поменусмо на челу, и доказује њену неоснованост. У том делу, да би што боље расветлио ствар, он се дотиче начелне поделе власти (стр. 4—8), односа између судске и законодавне и административне власти (стр. 9—118) и смисла §. 16. тач. 2. закона о устројству Касационог суда (стр. 118 до краја). Писац пошто нам је пружио прецизно и свестрано разгледано питање, долази на следећи закључак: 1-о. Тумачења, која Касациони Суд доноси по појединим предлозима Министра Правде о појединим законима, нису ни за кога обавезна: ни за Касациони Суд, ни за друге власти па ни за самог Министра, који је протумачење тражио. Тумачење закона припада оној власти, која има право да доноси законе (тако наређује и српски Устав). 2-о. Касациони Суд није ни по Уставу (српски Устав доцнији је од закона за устројство Касационог Суда), ни по закону, ни по науци компетентан да даје министрима чак и факултативна мишљења о томе, како ваља разумевати један административни закон, т. ј. закон чије се извршење ставља у дужност административној власти, тим пре, што код нас (у Србији) судска власт не само да не може вршити активну администрацију, него ни решавати административне спорове. 3-е. Стојећи на томе, да



У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Касациони Суд не може доносити никаквих *обавезних тумачења* ни једног закона, нити *необавезних* мишљења по административним законима, професор *Перић* решава најзад и само питање: *може ли Касациони Суд на основу §. 16. тач. 2. поменутог закона на предлог Министра Правде доносити необавезна принципијална тумачења оних закона, примена којих спада у надлежност судске власти?* Судска власт, вели он, може тумачити закон само у конкретном случају у намери да расправи спор, и њој не треба давати принципијално право, ван тога спора, за тумачење закона. Исто тако и решења опште седнице Касационог Суда не треба да су обавезна изван спора по ком су донета. Кад би било друкчије, кад би Касациони Суд могао доносити и обавезне принципијалне одредбе, он би онда дакле имао у својим рукама извесан део законодавне власти. Принципијално тумачење Касационог Суда, ма да је оно необавезно, у пракци ће ипак имати свог утицаја. Када општа седница на тај начин принципијално тумачи законе, нижи ће судови, налазећи се пред решењем тако једног ауторитетног суда, при решавању сличних питања, сматрати то принципијално решење као претпис да по њему решавају сва таква питања, а то носи и сам напредак правосуђа и одузима судијама могућност да мисле и својим знањем буду корисни праву и законодавству. Но рећи ће се: зашто забрањивати принципијалне одлуке, када се горњим резултатима може доћи другим путем, а то је помоћу тумачења, која Касациони Суд доноси у конкретним случајевима? Принципијалним тумачењима Касациони Суд везује самога себе, док конкретним он се тако не везује у другим споровима. Судско тумачење припада судовима, јер оно је суштина судске функције и правосуђа без њега не може бити, док, на против, принципијално тумачење суда, у осуству конкретног спора, не само да није апсолутно нужно, него је и непотребно.

„Дело г. *Перића* донекле је од интереса и за нашу практику у питању, које он претреса, јер чланом 55. тач. 2. закона о устројству судова од 1880. Министру Правде остављено је било да износи на решавање Касационом Суду питања за која зна да их разни судови разво примењују, или која на пракци порађај сумњу. Тумачењима, која су се тако доносила, *није чак било потребно да наведу питање*, које их је изазвало. Нови закон о уређењу судова донет у овој години, ставља у дужност Врховном Касационом Суду, да у општој седници доноси одлуке, на предлог Министра Правде, у питањима, која на пракци порађају сумњу или се подједнако примењују (чл. 39. т. 1). Ту-

мачења, која у таквој прилици доноси Врховни Касациони Суд, по наредби Министра Правде објављују се ради знања и управљања судова (чл. 39. т. 2.). У колико је та одредба судског устројства сагласна с нашим основним законом, требало би да се и код нас размисли и тим пре, што је текст нашег закона доста јасан, док ерпски §. 16. тач. 2. није такав и старији је од ерпског Устава.“ — —

О истом делу доноси „Мјесећник“ у свесци за Јуни овај реферат:

Повод овој лепој студији нашега београдскога друга дало је тумачење §. 16. тач. 2. закона о устројству Касационога Суда, која нормира, да ће се у општој седници тога суда решавати: „кад министар правде буде изискао мњење Касационога Суда; или кад сам Касациони Суд по увиђеној потреби буде захтевао допуну или нов закон.“ На основу овога прописа утврдила је се у Србији пракса да министри, кад им је ради вршења њихове дужности потребно знати смисао каквог законског прописа, траже да им Касациони Суд тај пропис у својој општој седници протумачи, и то министар правде непосредно, а други министри преко министра правде. По тој пракси надлежан је Касациони Суд да тумачи и административне законе, које нису надлежни извршивати судови. Одлукама овим Касационога Суда даје се она важност, која се даје одлукама власти надлежне, да тумачи нејасне или непотпуне законске одредбе, те се таква одлука сматра обавезна за министра, који је захтевао тумачење. Услед тога позивају се министри на овакова тумачења у својим расписима на подручне органе као на обавезно тумачење закона и налажу им, да се тога тумачења држе.

Писац расправља најпре начело поделе власти, а коначно тумачи смисао тач. 2. §. 16. закона о устројству Касационога Суда, те долази до ових закључака: Одлуке начелне Касационога Суда нису обавезне ни за кога. Касациони Суд је ненадлежан да начелно тумачи административне законе и у необвезној форми. Касациони Суд не може ни судске законе начелно тумачити.

Обраћамо пажњу наших читалаца на ову законску студију нашега друга, јер смо уверени, да ће њу са интересом и коришћу читати.

* * *

Париски правни часопис *Le Journal du droit international privé et de législation comparée* донео је у I-ој свесци од ове го-

дине један чланак од г. Др-а Мил. Р. Веснића, под насловом: *L'extradition en Serbie* (стр. 95—98.), у коме је изнесено у кратко стање нашега законодавства у погледу овога важног питања из међународнога права, а нарочито је пажња обрађена, разуме се у обиму у коме је то допуштала сама краткоћа чланка, на уговоре које је Србија, ради регулисања екстрадиције, закључила са страним државама.

—•—

Ч И Т У Љ А

—•—

Дон Емилио Кастелар, вођа републиканске странке у Шпанији — политичар, научењак и књижевник, умро је 13. маја у Мадриду.

Рођен је 26. августа 1832. у Кадису, провео је своју младост у Елди у провинцији Аликанте, а на свеучилишту у Мадриду учио је правне, затим философске науке. У јулеској револуцији 1854. придружио се демократској партији и постаде сурадник на републ. листовима. Затим доби професуру историје на универс. мадридеком, а од 1864. поче издавати лист, „Democracia“. Стојећи у опозицији према влади и као новинар и као професор, а сматран као опасан због свога великог утицаја на академску омладину, дошао је у тако тежак положај, да је после побуне у јулу 1866. морао бежати из Шпаније и тражити уточишта у Паризу, где му је стигла вест, да је у својој отачбини осуђен на смрт. Кад је 1868. побуном оборен дотадањи систем, вратио се Кастелар у отачбину, где је одушевљено дочекан. У престоници и по провинцијама пропагирао је у многобројним одушевљеним извреним говорима идеју републике и романског савеза. Његово име постаде свуда слављено, а као посланик у кортесима био је најречитији говорник за слободу савести и вере. Републиканска партија изабра га тада у директорију (намесништво). Опонирање његово ново изабраноме краљу Амадеју ухитрило је краљеву оставку (1873.) и оснивање републике у Шпанији. У првом републиканском министарству постаде Кастелар министром спољних послова, али после већ неколико месеца даде оставку, јер му није пошло за руком да измири републиканску партију са осталим партијама, нарочито радикалном. Но ипак се у августу 1873. примио председништва у кортесима са диктаторском влашћу, која му је поверена. Пошто је успео да угуши провинцијске побуне и карлистичке устанке, наишао је у кортесима јаку опозицију, која његов рад није

одобравала. Услед тога он даде оставку на министарство, и по избору Алфонза XII. за краља 1875. напусти и отаџбину, те оде у Париз где је остао до јануара 1876. када је опет изабран у Барселони за посланика у кортесе, на које, због реакционарских тежња тога дома, није могао онолико утицати, као раџије. Пред нове народне изборе 1879. издао је демократски манифест, у коме је тражио повраћај републиканског устава од 1869., као и слободу вере, штампе, наставе, збора и договора. Видећи осујећене све своје политичке идеале, за које се толико борио и патио, — напустио је 1893. политичко поље и одао се само науци.

Од његових многобројних научних и политичких дела имамо у српском преводу „Беседу о слободи савести“ и „Беседу о основним правима човековим“ (од проф. Свет. Савковића), „Републикански катихизис“ (од Б. Мушицког) и „Народни људи“ (од Мите Ракића). У париском часопису Nouvelle Revue Internationale написао је 1894. чланак о Србији и Српству, који је задахнут љубављу и поштовањем према народу нашем. Један део тога чланка изашао је у лепом преводу Марка Цара у „Бранковом Колу“ (1895. бр. 1. и 2).

Кастелар је једна од најженијалнијих појава нашега века. Људи његовога значаја биће све ређи, — као што је и сам доказивао, да ће ширењем опште образованости бити све мање људи, који ће се истицати над другима.

Народ шпанолски, који је и у најновије доба имао толико недаћа и кога још тешки часови очекују, неће лако наћи замену за својим великим сином и родољубом. Човечанство уврстиће Кастелара у знатне и заслужне људе, а српски народ има да искрено жали за пријатељем, какви су нам све ређи у великим и културним народима.

М. С. М.

ПРОМЕНЕ У СУДСКОЈ СТРУЦИ

(Из „Српских Новина“ од 16. IV. до 15. V. 1899).

Краљ. указима од 11. 14. и 15. маја постављени су:

За судију за несп. дела у ужичк. првост. суду г. Милан С. Игрошанац, судија ист. суда.

За секретаре II. кл. првост. суда ћупријског: г. Живојин Поповић, секрет. ист. кл. пирот. суда; пиротског: г. Богољуб Павловић, секрет. ист. кл. ћупр. суда.

За писара II. кл. прокуп. првост. суда г. Стојан Перић, писар исте кл. крушев. суда.

За писара III. кл. крушев. првост. суда г. Живојин Московљевић, писар ист. кл. прокуп. суда.

В Е С Н И К

Годишњи скуп удружења јавних правозаступника биће, према правилима друштвеним, у недељу 27. Јуна у Београду.

На дневном реду биће, између осталог, и предлог о установљењу пензионог фонда за правозаступнике. Нацрт правила тога фонда објавићемо у идућем броју нашега листа.

* * *

Конференција у Хагу. После свечаног отварања седница конференције беседом холандског министра спољних послова Бофор-а, конференција је поздравила брзојавном честитком Њ. В. Цара руског Николу и депешом је изјавила благодарност холандској краљици, па је за тим изабрала себи за председника руског пуномоћника барона Стала и поделила се у три комисије, које претресају предлоге о разоружању, о изборним судовима и о проширењу одлука бриселске конференције.

Рад и одлуке конференције држе се у тајности, а одбор који публикује радње појединих одсека нема званичан карактер. Стога ћемо радњу конференције, у колико се буде тицала одлука о међународном праву, објавити, кад добијемо званичне протоколе рада конференције.

* * *

Свеучилиште у Београду. Комисија, која ради на предлогу о српском свеучилишту решила је, да се установе пет факултета: богословски, правнички, философски, медицински и технички.

* * *

Госп. Б. Гардашевић, досадањи управитељ вароши Цетиња, постављен је за члана црногорског Великог Суда.

* * *

Нов правозаступник. Г. Јанићија П. Николића, судију првостепеног суда у пензији, поставио је Министар Правде, а по његовој молби, за јавног правозаступника при уживком првостепеном суду.



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПОЗИВ НА ПРЕПЛАТУ И УПИС У ЧЛАНСТВО УДРУЖЕЊА



„Бранич“, који је од 1. Јануара 1899. ступио у шесту годину свога опстанка, показао се као орган користан за правништво у опште, а за адвокате нарочито.

С тога молимо све другове наше, који се још нису уписали за *редовне чланове удружења*, да то одмах учине, јер је удружење, поред осталих својих задаћа, позвано, да заступа и интересе адвокатскога реда. Годишњи је улог за њих 24 динара.

Све остале правнике у Србији позивамо и молимо, да се упишу за *ванредне чланове удружења*, а годишњи је улог 16 динара.

Адвокати, судије и правници ван Србије могу такође бити чланови удружења и ми их најуверљивије позивамо, да се у чланство упишу. Годишњи улог за њих износи 20 франака у злату или 20 круна.

Сви чланови удружења, редовни или ванредни, из Србије или ван Србије, добијају бесилатно орган друштвени „Бранич“, као и друга издања друштвена по *нижој цени.*

„Бранич“ излази 1. и 16. сваког месеца, у свескама од најмање 3 табака.

Претплата за нечланове стаје:

У Србији:		Ван Србије:
На годину 16 дин.		Годишње . . . 20 фр. или круна
„ пола године 8 „		Полугодишње 10 „ „ „
„ четврт године . . . 4 „		

Улоге и претплату у Београду прима благајник друштвени г. Димитрије Тадић, правозаступник, а у унутрашњости примају друштвени повереници.

Све поште у Србији и ван Србије примају претплату на наш лист.

Улози и претплата из места ван Србије, могу се најподесније шиљати упутницом.

О Д Б О Р
Удружења јавних правозаступника у Србији



УРЕДНИШТВУ „БРАНИЧА“ ПРИПОСЛАНЕ КЊИГЕ:

Летопис Матице Српске, уређује Милан Савић. Књига 197.—1899. Св. прва. Нови Сад 1899.

Летопис Матице Српске, уређује Милан Савић. Књига 198.—1899. Св. друга. Нови Сад 1899.

Марко Стојановић адвокат: Пред судом и законом. Тестамент пок. Мијапла Ристића-Калеје из Паланке. Београд 1899.

Живојин М. Перић, ванр. проф. Вел. Школе: Границе судске власти. Поводом једне неправилне практике код нас. С погледом на страног законодавство. Прештампано из „Бранича“ Београд 1899.

Тасине Белешке: На доколици. Београд 1899.

Рад и именик Матице Српске године 1898. Нови Сад 1899.

Живко М. Милосављевић проф. Вел. Школе: Први међународни адвокатски конгрес. Извештај „Удружењу јавних правозаступника“ у Србији. Одштампано из „Бранича“ Београд 1899.

Српска забавно-поучна библиотека. Књига прва: Рамазанске вечери. Приповјетка Бранислава Ђ. Нушића. Св. 2—10. Издање и штампа прве српске штампарије Ристе Ј. Савића. Сарајево 1898.

Периодическо списание Българското книжно дружество въ София. Књ. 58. София 1899.

Живко М. Милосављевић проф. права на Вел. Школи: Римско приватно право. За потребу својих слушаца написао — Књига I. Београд 1899.

Слободан Јовановић: О дводомном систему. Општампано из „Бранича“ Београд 1899.

Живојин М. Перић ванр. проф. Вел. Школе: О судској независности. Приступно предавање из теорије грађ судск. поступка (15. октобра 1898.). Општампано из „Бранича.“ Београд 1899.

Марко Цар: Низ родно приморје. Слике и утисци с Јадрана. У Мостару 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића.

Мала библиотека: Љубав према књизи. По Edmond de Amicis-у са напоменама неколико српских књижевника. У Мостару 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића.

Димитрије Руварац: Устав црквене и школске самоуправе Српско-православнога народа у Босни и Херцеговини. Састављен Др. Емилом Гаврилом. Приказан протојерејем — парохом земунским. Земун 1899.

(Наставиће се)

ПОВЕРЕНИЦИ

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

I. У СРБИЈИ

Алексинач:	Сава Маринковић
Ваљево:	Марко Ђурчић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Михаило Јоцић
Јагодина:	Драгутин Пећић
Књажевац:	Сима Клапаревић
Крагујевац:	Чела Радовић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Иван Павићевић
Ниш:	Петар Благојевић
Пирот:	Сава Л. Врачевић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокупље:	Љуб. Д. Јовановић
Смедерево:	Коста Тимотијевић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Н. Солдатовић
Чачак:	Алекса Радуловић
Куприја:	Жив. Пандуровић

II. ВАН СРБИЈЕ

Д-р Алекс. Љ. Митровић, уредник „Српског Гласа“ у Задру, за Далмацију;

Миле Дожић, секретар Вел. Суда на Цетињу, за Црну Гору;

Д-р Влад. Чобанић, одвјетник у Митровици, за котаре: митровачки, шидски и плочки, Сремске жупаније;

Д-р Гига Авакумовић, одвјетник у Земуну, за котаре: земунски, ст. пазувски, пришки и румски, Срем. жупаније;

Д-р Милан Гађански, одвјетник у Панчеву, за Панчево и околину.